

Krigens regler – under pres

En undervisningsbog til historie og samfundsfag
på de gymnasiale uddannelser

Krigens regler – under pres

Materialet består af denne bog samt et websted på www.emu.dk/gym/krigensregler med supplerende materiale. **Krigens regler – under pres** er rettet mod samfundsfag og historie på de gymnasiale uddannelser.

Materialet er gratis, du betaler kun for ekspedition og porto. Bestil **Krigens regler – under pres** i klassesæt eller enkeltvis hos Dansk Røde Kors.

Redaktionen er afsluttet juli 2008.

Udgivet af Dansk Røde Kors med støtte fra Undervisningsministeriets Tips- og Lottomidler, Knud Højgaards Fond, Fabrikant Mads Clausens Fond, Nordea Danmark Fonden.

Tekst: Ulrik Norup Jørgensen (primær skribent), Anne Sofie Lauritzen, Anne Sofie Pedersen og Line Rønnow.

Redaktion: Ulrik Norup Jørgensen, Peter Vedel Kessing, Anne Sofie Lauritzen, Anne Sofie Pedersen, Line Rønnow (ansv.).

Gymnasiekonsulenter: Ellen Christensen, Per Henriksen, Michael Bang Sørensen, Peder Wiben samt Laura Blankholm (elev).

Layout: Rumfang.

Tryk: Handy Print A/S.

Tak for bidrag til materialet til Simon Emil Ammitzbøll, Lars Erslev Andersen, Alyson Bailes, Thomas Brudholm, George W. Bush, Lene Espersen, Roger Fasth, Anders Fogh Rasmussen, Søren Gade, Frederik Harhoff, Peter Vedel Kessing, Michael Holmgaard, Rikke Ishøj, Peter Viggo Jakobsen, Peter Vedel Kessing, Anna Leander, Emi Maclean, Bjørn Møller, Per Stig Møller, Birgitte Kofod Olsen, Anne Bay Paludan, Lars Plum, Anne-Cahtrine Riebnitzsky, Mikkel Chr. Runberg, Jesper Ryberg, Jakob Scharf, Villy Søvnald, Peter Taksøe-Jensen, Arne Vågen.

Tak for sparring og gode råd til: Rikke Ishøj, Peter Langballe og Tyge Lehmann, til undervisere og elever på Det frie Gymnasium, Roskilde Gymnasium og Nærum Gymnasium, elever fra Christianshavns gymnasium og Ørestad Gymnasium.

Forsidefoto: En amerikansk soldat. Afghanistan, 2008.

Foto: AP Photo/Polfoto/Rafiq Maqbool

Holdninger der kommer til udtryk i dette materiale, er ikke nødvendigvis Røde Kors' holdninger.

© Dansk Røde Kors, juli 2008.

1. udgave, 1. oplag: 10.000

ISBN: 978-87-92283-05-04

Dansk Røde Kors

Postboks 2600

Blegdamsvej 27

2100 KBH. Ø

Telefon: + 45 35 25 92 00

skoletjenesten@drk.dk

www.skole.drk.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

> Forord	side 4
Læseguide	6
Hvad er krigens regler?	10
Model: Krigens regler og menneskerettighederne, oversigt	17
> Menneskerettigheder og krigens regler	side 26
> Demokrati og krigens regler	side 34
Dilemma	36
Synspunkter	39
Baggrund	43
Model: International og ikke-international konflikt	46
> Globalisering og krigens regler	side 58
Dilemma	60
Synspunkter	63
Baggrund	67
> Retssystem og krigens regler	side 76
Dilemma	78
Synspunkter	79
Model: Det nationale og det internationale retssystem	83
Baggrund	84
Noter	94
Litteraturliste	95

Forord

► I øjeblikket er der mindst 14 krige i verden¹, og Danmark har sendt soldater til Irak og Afghanistan. Det er første gang siden 1864, at danske soldater sætter livet på spil på opgaver i udlandet. Denne bog handler om krig og om de regler, der gælder under krig.

Røde Kors var i 1864 med til at lave de første regler for krig. Reglerne er nedfældet i **den humanitære folkeret***, der består af Genève-**konventionerne*** og Haag-reglerne (se s. 14). Denne bog handler om Genève-konventionerne, der er fire i alt samt tre tillægsprotokoller, og i Røde Kors kalder vi dem samlet for krigens regler. Røde Kors har mandat til – i samarbejde med de regeringer, der har skrevet under på reglerne – at sikre sig, at de bliver overholdt. Og det er **staterne*** og Røde Kors' opgave at sørge for, at både soldater og civilbefolkninger kender reglerne.

Genève-konventionerne er de eneste regler, der er anerkendt og underskrevet i hele verden, og de beskytter hver dag mennesker i konflikt-områder. Men reglerne er under pres. Krige udkæmpes ikke længere på en slagmark mellem to hæere, men ofte i civile områder. I 2008 er der stater og væbnede grupper, der ikke kæmper efter reglerne. Og nogle stater, bøjer reglerne til egen fordel i sikkerhedens navn.

Du skal vide noget om krigens regler, fordi du er borger i et globaliseret samfund, der deltager i internationale operationer forskellige steder i verden. Kun på den måde kan du tage kvalificeret stilling, når politikerne sender danske soldater til verdens brændpunkter. Og til mediernes beretninger fra for eksempel Irak og Afghanistan.

Hvad er humanitær folkeret? Den del af **folkeretten***, som vedrører reglerne for væbnede konflikter (krig). Den humanitære folkeret opstiller regler, som de krigsførende stater skal overholde, herunder personers rettigheder og hvilke våben og metoder, som er tilladt.

Hvad er folkeret? Folkeretten er et internationalt retssystem, der regulerer forholdet mellem stater i modsætning til national ret, der regulerer forholdene for borgerne i den enkelte stat. Folkeretten består af traktater, konventioner og **sædvaneret***. Find tekstsamlingen "Humanitær folkeret" på Udenrigsministeriets website: www.um.dk.

Hvad er sædvaneret? Sædvaneret er ikke-nedskrevne regler, som har været fulgt længe og som anses for at være bindende. Mange nedskrevne internationale regler har rod i gammel sædvaneret. Sædvaneret og nedskrevne regler for krig fungerer side om side. Find en folder om sædvaneret på Dansk Røde Kors' website: www.drk.dk.

Hvad er en konvention: En konvention eller en traktat er en aftale mellem to eller flere stater. Aftalen kan handle om alt fra regulering af samhandel til regler for krig. Staten skal godkende konventionen, førend den er bundet af den. Det sker normalt ved indhentelse af parlamentets samtykke.

Hvad er en stat? Det er almindeligt anerkendt i folkeretten, at en stat kan anerkendes som en stat, hvis den har: a) en permanent befolkning, b) et fast afgrænset territorium, c) en regering og d) evne til at indgå relationer med andre stater (jf. Montevideo Konventionen om Staters Rettigheder og Pligter fra 1933, artikel 1).

Krigens regler 2008 – indholdet i materialet

I denne bog tager vi fat på nogle af de udfordringer, krigens regler står over for i 2008. Samtidig kigger vi på et par af de udviklinger i verdenssamfundet, der har betydning for krigens regler.

Menneskerettighedernes øgede betydning i verdenssamfundet påvirker krigens regler. I dag viser **retspraksis*** flere steder i verden, at menneskerettighederne spiller en stadig større rolle under krig. Verdens lande er dog uenige om, hvor stor en rolle rettighederne skal spille i konfliktområder. Det kan du læse mere om i kapitlet "Menneskerettigheder og krig".

En udfordring for krigens regler er den terrorisme, verden har haft stor fokus på siden den 11. september 2001. Terrorismen og krig, og hvilken rolle krigens regler spiller i den sammenhæng, bliver ofte diskuteret af både den brede offentlighed og eksperter. I den forbindelse mener nogle, at krigens regler er forældede. Det er Røde Kors uenig i. Læs mere i kapitlet "Demokrati og krigens regler".

En anden udfordring for krigens regler er de konflikter, vi ser i 2008, hvor parterne ikke længere er to stater, men for eksempel en eller flere stater mod grupper af oprørsstyrker – de såkaldte asymmetriske konflikter. Samtidig er nutidens krige rykket væk fra fronterne og ind i byerne blandt civile. Krigens regler gælder også i denne type konflikter. Problemet er, at parterne i en konflikt ikke altid har viljen eller midlerne til at håndhæve dem. Det kan du også læse mere om i kapitlet "Demokrati og krigens regler".

En tredje udfordring, der skyldes globaliseringen, er privatisering af krig. Et voksende antal opgaver, som før blev udført af nationale hære, bliver nu varetaget af private sikkerhedsfirmaer. Der er blevet flere af dem, og deres opgaver ændrer sig. Røde Kors mener, at der er behov for en løsning på, hvordan de private sikkerhedsfirmaer forholder sig til krigens regler. Det kan du læse mere om i kapitlet "Globalisering og krigens regler".

En udvikling, der har positiv betydning for krigens regler, er verdenssamfundets øgede opmærksomhed på retsforfølgelse af personer, der har begået krigsforbrydelser og styrkelsen af det internationale retssystem med for eksempel Den Internationale Straffedomstol – ICC (International Criminal Court). Det betyder, at der er endnu kortere vej fra forbrydelse til sanktion. Det kan du læse mere om i kapitlet "Retssystem og krigens regler". ●

Hvad er retspraksis? Retspraksis er et udtryk for, hvordan (primært) domstolene plejer at fortolke og anvende reglerne på et bestemt område.

Der eksisterer ikke en egentlig og fast definition af, hvornår kamphandlinger kan kaldes krig. Det afhænger blandt andet af intensiteten af kamphandlingerne. Overordnet forholder krigens regler sig til to former for krige: internationale **væbnede konflikter*** og ikke-internationale væbnede konflikter.

En international væbnet konflikt finder sted, når et eller flere lande erklærer et andet land krig, hvis et land besætter et andet land, eller hvis der finder kamphandlinger sted. Som for eksempel da Irak invaderede Kuwait i 1991. Krigens regler gælder, uanset om krigen er indledt i overensstemmelse med FN-pagten (se s. 20), og uanset om parterne selv mener, at de er i krig. Læs i Genève-konventionernes fællesartikel 2 om deres anvendelsesområde.

En ikke-international væbnet konflikt (også kaldet en borgerkrig) er en krig, der foregår enten mellem en stat og en oprørsstyrke eller mellem forskellige oprørsstyrker. For at der er tale om en ikke-international væbnet konflikt, skal de kæmpende på begge sider af frontlinien være organiserede, bevæbnede, og de skal være have en struktur, som gør dem i stand til at lave konstante angreb af en "vis intensitet". Hvis det ikke er tilfældet, så er der alene tale om interne uroligheder eller en enkeltstående begivenhed – og så gælder krigens regler ikke. Der gælder langt færre regler for ikke-internationale væbnede konflikter end for internationale væbnede konflikter. Genève-konventionernes fællesartikel 3 (også kaldet mini-konventionen) gælder dog altid under væbnet konflikt. Se desuden II Tillægsprotokol om beskyttelse af ofre for ikke-internationale væbnede konflikter, artikel 1.

Hvad er væbnet konflikt? I krigens regler bruger man begrebet væbnet konflikt i stedet for krig. Når det handler om jura er krig for upræcist og har mange andre betydninger (priskrig og så videre).

Læseguide

► Bogen, du sidder med i hånden, er ikke en traditionel gymnasiegrundbog. Vi vil gerne give dig en reflekterende tilgang til krigens regler og diskutere dem med dig. Du skal sætte dig ind i teksterne, analysere materialet og med udgangspunkt i baggrundsteksterne diskutere dig frem til svarene. Du får forskellige redskaber til debatterne undervejs – se nedenfor under "Materialets opbygning og form". Materialet er ikke udtømmende, undervejs bliver du opfordret til at inddrage mere materiale i debatten og søge viden flere steder. Enten på www.emu.dk/gym/krigsregler, der supplerer materialet, eller på andre websteder.

Materialets opbygning og form

Det trykte materiale består af fem dele:

- Hvad er krigens regler? (s. 10). Her bliver du introduceret til krigens regler og får baggrundsviden, du kan bruge undervejs i debatterne.

- Menneskerettigheder og krigens regler (s. 26). Afsnittet er en kort introduktion til, hvordan menneskerettighederne og krigens regler supplerer og påvirker hinanden.

Ud over introduktionen og det kortere kapitel om menneskerettigheder består materialet af tre længere kapitler, der er bygget op på samme måde:

- Demokrati og krigens regler (s. 34). Her lægger vi op til debat om, hvordan moderne demokratier – som Danmark – skal forholde sig til måden terrorisme bliver bekæmpet på. I kapitlet tager vi udgangspunkt i Guantanamolejren.
- Globalisering og krigens regler (s. 58). Her lægger vi op til debat om en af globaliseringens udfordringer – nemlig den øgede brug af private sikkerhedsfirmaer i konfliktområder.
- Retssystem og krigens regler (s. 76). Her lægger vi op til debat om, hvordan et samfund bedst kommer videre efter en konflikt. Skal man straffe eller forsones sig? Vi kigger også på de muligheder for retsforfølgelse, der er i det internationale samfund.

Kapitelopbygning – hvordan læses de enkelte kapitler?

Vi har haft Benjamin Blooms taksonomi i baghovedet under opbygningen af kapitlerne. Læs mere om Blooms taksonomi på www.emu.dk. Du kan vælge at arbejde med kapitlerne ved først at redegøre for den faktuelle viden, du har fået, undersøge og anvende din viden på problemstillingerne samt vurdere og diskutere din viden og sætte den ind i et større perspektiv. Kapitlerne er bygget op på følgende måde:

- Dilemma. Hvert kapitel indledes med et dilemma. I kapitlet "Demokrati og krigens regler" bliver du for eksempel præsenteret for dilemmaet om, hvad alternativet til Guantanamo er. Formålet er at sætte en af udfordringerne for krigens regler i 2008 på spidsen og opfordre dig til at diskutere den. Alle dilemmaer tager udgangspunkt i virkelige hændelser.
- Synspunkter. Umiddelbart efter hvert dilemma får du fire forskellige synspunkter, du kan spejle din egen holdning i. Vi har stillet politikere, forskere og fagfolk spørgsmål, der relaterer sig til kapitlernes indledende dilemmaer.
- Baggrund. Efter synspunkterne får du baggrundsviden i form af forskere og fagfolks viden, som kan kvalificere debatten. Baggrundsmaterialet består af uddrag af tekster og interviews.
- Faktabokse og modeller. I materialet finder du faktabokse og modeller, som giver dig yderligere viden. Her formidler vi svært tilgængeligt stof på en overskuelig måde. Gå selv på opdagelse i faktaboksene og modellerne. Indimellem henviser vi også til dem i teksten.

- Arbejdsspørgsmål. Du får forslag til arbejdsspørgsmål, som relaterer sig til den eller de tekster, der er umiddelbart før dem. Derudover foreslår vi, at du arbejder med dilemmaer og synspunkter på en særlig måde – se ”Forslag til arbejdsform” nedenfor.
- Noter, kildehenvisninger og litteraturliste. Du finder korte ordforklaringer og definitioner på ord som retspraksis og sædvaneret undervejs i materialet. Kildehenvisningerne finder du bagerst i bogen sammen med litteraturlisten.

Websted

På www.emu.dk/gym/krigensregler kan du finde supplerende materiale til denne bog. Til hvert kapitel/emne finder du henvisninger og links til både offline og online materialer, du kan supplere bogen med. Og du får forslag til, hvordan du kan arbejde videre med materialet. Endelig er der forskellige bud på svar på nogle af arbejdsspørgsmålene. Planen med webstedet er på sigt at udvide materialet yderligere og tilbyde stof til flere fag end samfundsfag og historie.

Fag

”Krigens regler – under pres” er henvendt til både samfundsfag og historie. Principielt kan du bruge materialet på alle niveauer i samfundsfag og i løbet af alle tre år i historieundervisningen. Det er op til dig som elev eller underviser at vælge det, der passer til det fag, forløb (for eksempel AT) eller den opgave, du arbejder med. Flere af teksterne er velegnede til både samfundsfag og historie. Vi har valgt at gribe fat i nogle af de mest aktuelle udfordringer, krigens regler står over for. Som underviser i historie kan du gribe tilbage i tiden og trække tråde til den aktuelle situation. Som underviser i samfundsfag kan du anvende teorier og grundbogsstof fra samfundsfag til at diskutere krigens regler med.

Materialet tager udgangspunkt i læreplanerne for begge fag. Nedenfor har vi kort listet nogle af de kernestof-områder og faglige mål, du dækker ved at bruge materialet.

Historie (A-niveau)

Kernestof: ”dansk demokrati, menneskerettigheder, Danmarks internationale placering, globalisering”.

Faglige mål: ”indsamle og systematisere informationer om og fra fortiden, bearbejde forskelligartet historisk materiale og forholde sig metodisk-kritisk dokumenterende til eksempler på brug af fortiden”².

Samfundsfag (A, B og C-niveau)

Kernestof: blandt andet "demokrati og menneskerettigheder" nationalt og globalt, "herunder betydningen af retssystemet", "sikkerhed, konflikter [...] internationalt".

Faglige mål: "forklare begivenheder og udviklingstendenser i det internationale system og diskutere Danmarks handlemuligheder i forbindelse hermed", "på et fagligt grundlag argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter og indgå i dialog derom", "skelne mellem forskellige typer argumenter og udsagn, herunder beskrivelse og vurdering"³.

Forslag til arbejdsform

I både historie og samfundsfag skal du som elev lære at forholde dig til forskellige slags tekster og synspunkter: hvem er afsender, hvordan forholder afsender sig til debatten, hvad er afsenders motiver og muligheder. Synspunkterne i materialet er velegnet til at træne den færdighed. Og med baggrundsteksterne får du faglige argumenter og viden, som du kan bruge i debatten. Indholdet i materialet lægger op til for eksempel at arbejde med informationsøgning, gruppearbejde, mundtlig fremlæggelse og præsentationsredskaber, dialog omkring det læste og evaluering.

Du kan som underviser vælge at arbejde med dilemmaerne og synspunkterne i de tre hovedkapitler på samme måde:

Læs synspunkterne igennem. Klassen deles ind i grupper, så det passer med antallet af synspunkter. Hver gruppe vælger et synspunkt. Grupperne får tid til at sætte sig yderligere ind i emnet og finde materiale, der kan supplere deres argumenter. Brug både resten af teksterne i kapitlet og søg flere informationer på nettet. Grupperne præsenterer deres synspunkter mundtligt for hinanden. Grupperne debatterer emnet⁴. ●

Hvad er krigens regler?

Ødelæggelser i et civilt område i Libanon, 2006.

Foto: Internationalt Røde Kors/ICRC/Kokic, Marko

- Denne introduktion handler om krigens regler og baggrunden for dem. Introduktionen skal klæde dig på til at arbejde med resten af materialet og debattere reglerne undervejs.

Allerførst får du historien om Slimane Hadj Abderrahmane (dansk statsborger og tidligere fange på Guantanamo). Den viser, at det er et helt andet sæt regler, der gælder under krig. For eksempel kan det godt være lovligt at skyde en forsvarsminister. Dernæst får du en længere introduktion til krigens regler, der både består af tekst og faktabokse. Du får også et interview med Røde Kors-medarbejderen Rikke Ishøy, som besøger fanger i hele verden, en vigtig del af Røde Kors' arbejde med krigens regler.

Til sidst i kapitlet får du forskellige politikeres holdning til, om krigens regler er forældede i 2008. Røde Kors' holdning kan du se i forordet. Du kan vælge selv at svare på spørgsmålet, umiddelbart efter du har læst synspunkterne. Du kan også vente med selv at svare på spørgsmålet, til du har arbejdet med resten af materialet – eller dele af det.

Sent lørdag aften den 25. september 2004 er Slimane Hadj Abderrahmane i studiet i DR2's nyhedsprogram Deadline. Han bliver interviewet af journalist Martin Breum:

Studievært Martin Breum (M.B.): Flyverne mod Twin Towers, passagerflyene mod Twin Towers, hvad mener du om det?

Slimane Hadj Abderrahmane (S.A.): Jeg vil ikke kommentere en konkret terrorhandling.

M.B.: Hvis et angreb mod militære installationer i Danmark er acceptabelt, så må den næste logiske slutning være, at de regeringsmedlemmer, som har ansvaret for de militære installationer, også i din logik er legitime militære mål?

S.A.: Jamen, det er de i alle krigslove, det er ikke kun hos mig eller hos muslimer. Når USA går i krig mod et eller andet land, går de jo også efter lederne.

M.B.: Og det vil sige, at den danske forsvarsminister og den danske statsminister er legitime krigsmål i øjeblikket?

S.A.: Ja, det kan de godt være, ja.

Foto: DR

Martin Breum interviewer Slimane Hadj Abderrahmane
i Deadline-studiet d. 25. september 2004.

Slimane Hadj Abderrahmane er bedre kendt som ”danskeren på Guantanamo”, fordi han i mere end to år sad fængslet i den amerikanske fangelejr i Guantanamo på Cuba. Han blev taget til fange i Afghanistan i januar 2002, hvor han var rejst til for at blive trænet som hellig kriger. I begyndelsen af 2004 blev han løsladt uden at blive anklaget for noget.

Under interviewet spørger journalisten blandt andet til Slimanes ophold i Afghanistan og ønsket om at drage i hellig krig, og på et tidspunkt kommer de ind på situationen i Irak og amerikanernes kamp. Her svarer Slimane Hadj Abderrahmane ja til, at forsvarsminister Søren Gade og statsminister Anders Fogh Rasmussen er legitime krigsmål. Slimanes svar vækker ramaskrig fra alle de politiske partier herhjemme. ”Det er helt uacceptabelt” (Anne Bastrup, SF) og ”Han lider jo af religiøs solformørkelse” (Søren Søndergaard, Enhedslisten) var blot nogle af kommentarerne. Men var det så forkert, det han sagde?

”Du kan altid diskutere det moralske i Slimane Hadj Abderrahmanes svar: at en dansk statsborger argumenterer for, at Danmarks forsvarsminister og statsminister må slås ihjel, men i forhold til krigens regler er han ikke så galt på den endda,” siger ekspert i folkeret Peter Vedel Kessing.

Interviewet fandt sted i september 2004, og blot tre måneder før var der krig – en international væbnet konflikt – i Irak, hvor Danmark deltog med soldater.

”Når et land deltager i en krig, så er landets soldater helt legitime krigsmål eller **militære mål***, som det hedder i krigens regler. Det betyder, at de må slås ihjel af fjendtlige soldater. Helt lovligt. Det samme, kan man argumentere for, gælder for de krigsførendes landes forsvarsministre. De

er jo overordnet ansvarlige for hæren,” forklarer Peter Vedel Kessing. ”Det politiske ramaskrig efter udtalelserne i interviewet er måske i højere grad udtryk for mangel på viden om og forståelse for krigens regler.”

Da Danmark gik i krig i Afghanistan i 2002 var det første gang siden slaget ved Dybbøl Mølle i 1864, at Danmark sendte danske soldater i krig. Og krigen tilbage i 1864 var faktisk den allerførste krig i verden, hvor nogle af krigens regler, som vi kender dem i dag, var i spil. Krigens regler er retningslinier for, hvad soldater må i en krig, og ikke mindst, hvad de ikke må.

Reglerne er nedskrevet i Genève-konventionerne, også kaldet den humanitære folkeret eller blot krigens love eller regler. I konventionerne står der, hvordan krigsfanger skal behandles, og hvilke våben, stater og soldater må bruge i krig. Og når danske soldater drager i krig i Afghanistan eller Irak, så har de på forhånd fået træning i krigens regler, og de er forpligtet til at overholde dem på slagmarken.

Det kan virke barokt, at der findes så detaljerede regler for noget så kaotisk som krig. Men netop fordi krig er så kaotisk, er det nødvendigt at have klare regler for, hvordan man skal opføre sig. Krig efter krig har verdenssamfundet oplevet nye behov for at regulere, hvordan stridende parter bekæmper hinanden. For Røde Kors og de andre initiativtagere bag krigens regler var og er det primære formål at beskytte ofre for – og mindske skaderne af – krig. Omvendt er det for staterne også vigtigt, at reglerne ikke går ud over deres mulighed for at føre krig. ●

Hvad er et militært mål? Et militært mål er det eneste, en stat må angribe i krig. Genève-konventionernes definition: ”Fjendtlige kombattanter (se definitionen på en kombattant s. 38) og genstande som i kraft af deres natur, beliggenhed, formål eller anvendelse bidrager til den militære operation og hvis fuldstændige eller delvise tilintetgørelse, tilfangetagelse eller neutralisering, under de givne omstændigheder, udgør en direkte militær fordel.” I Tillægsprotokol, artikel 52 (2). Eksempler på militære mål er kombattanter (soldater), vigtige broer, ammunitionslagre.

Arbejdsspørgsmål:

- ❓ Overvej, hvad der er militære mål i Danmark, hvis vi er i krig. Se eventuelt på et kort. Vurder ud fra definitionen på et militært mål (se ovenfor) om de mål, du har fundet frem til, lever op til kravene. Test dine svar på www.emu.dk/gym/krigsregler.
- ❓ Hvis Danmarks forsvarsminister og statsminister potentielt kunne være lovlige mål i en væbnet konflikt, hvorfor udvikler Slimane Hadj Abderrahmanes udtalelse sig så til en sag i medierne? Hvilken rolle spiller medierne i behandlingen af sagen? Følg sagen på nettet.

Baggrunden for krigens regler

› Krigens regler er en del af folkeretten, som handler om, hvordan verdens lande skal opføre sig over for hinanden. Inden for folkeretten findes der regler om, hvornår man må gå i krig (jus ad bellum – FN-pagten, se s. 20) og regler for, hvordan man skal opføre sig under en krig (jus in bello – se nedenfor). Reglerne, der gælder under krig, er nedskrevet i Genève-konventionerne og Haag-reglerne. De træder i kraft, når en krig bryder ud.

- Genève-konventionerne beskytter krigens ofre – de mennesker der ikke eller ikke længere deltager i konflikten (for eksempel civile, sårede soldater eller krigsfanger).
- Haag-reglerne regulerer de metoder og våben, der må bruges i en krig⁵.

Der har altid været regler for krig – fra det antikke Grækenland er der eksempler på, at man forbød kamphandlinger under olympiaden, læs mere på www.emu.dk/gym/krigensregler. De første teoretiske tanker i nyere tid om internationale regler for krig blev tænkt af hollænderen Hugo Grotius i 1600-tallet. Men først i 1859 kom der for alvor skub i tingene. Det skete, da den schweiziske forretningsmand Henry Dunant overværede et brutalt slag mellem franskmænd og østrigere ved Solferino

Røde Kors – humanitær og praktisk

Tilbage i 1864 var Røde Kors en af initiativtagerne til vedtagelsen af de første regler for krig. Reglerne skulle beskytte sårede soldater i krig, og samtidig skulle en uafhængig organisation have lov til at hjælpe tilskadekomne på begge sider af frontlinien. Røde Kors blev vedtaget som et praktisk redskab for staterne, så de ikke mistede så mange soldater i krig, og Røde Kors-mærket blev det neutrale symbol på hjælpen.

Den internationale Røde Kors bevægelse består i dag af:

Den Internationale Røde Kors Komité (ICRC), der har mandat til at arbejde i krigsområder og sammen med staterne holder øje med, om krigens regler bliver overholdt.

Det internationale Røde Kors Forbund (IFRC), der er sammenslutningen af alle nationale Røde Kors og **Røde Halvmåne***-selskaber. IFRC hjælper især til efter naturkatastrofer som for eksempel i Myanmar og Kina i 2008.

De nationale Røde Kors- og Røde Halvmåne-selskaber, som for eksempel Dansk Røde Kors. De nationale selskaber udbreder kendskabet til Genève-konventionerne og laver forskelligt nationalt hjælpearbejde. I Danmark er det for eksempel førstehjælp og besøgstjeneste for ensomme. Læs mere om Dansk Røde Kors' arbejde her: www.drk.dk.

Hvad er Røde Halvmåne? En række muslimske lande bruger en rød halvmåne i hjælpearbejdet i stedet for det røde kors. Halvmånen er anerkendt på linie med det røde kors og har samme status.

i Italien. Flere tusinde sårede lå og forblødte på slagmarken. Det fik Henry Dunant til at foreslå, at man oprettede en uafhængig organisation, som kunne hjælpe syge og sårede på begge sider af frontlinien, og at landene skulle vedtage regler for deres beskyttelse. Dette blev begyndelsen for Røde Kors og startede en vigtig udvikling for krigens regler. Fem år senere blev den første Genève-konvention vedtaget. Læs mere om historien bag krigens regler og se en kort film om Henry Dunant og Røde Kors her: www.emu.dk/gym/krigensregler. ●

Foto: Polfoto/ Henrik Kastenskov

Danske soldater i Afghanistan.

De globale spilleregler – oversigt over reglerne

► **Den første Genève-konvention** fra 1864 forpligter krigsførende lande til at beskytte sårede i felten. Når en soldat bliver såret, har han ret til beskyttelse og hjælp. Senere fulgte **Den anden Genève-konvention** (1906), som beskytter sårede soldater til søs. Hvis et skib er ved at synke, må det ikke angribes, og de nødstedte har krav på hjælp.

Med 1. Verdenskrig (1914-1918) kom der nye behov til for at begrænse krigens skader. Antallet af krigsfanger var enormt under krigen, og det var nødvendigt at lave regler, der også

omfattede dem. Det resulterede i **Den tredje Genève-konvention** i 1929, hvor det blandt andet bliver slået fast, at det er forbudt at dræbe en modstander, som har overgivet sig, og at krigsfanger skal behandles humant – de har for eksempel ret til at bo under rimelige forhold, og de må ikke straffes i lejrene. Samtidig skal navne på alle krigsfanger udleveres til Røde Kors, som har ret til at besøge alle krigsfanger.

I 1939 står verden igen i flammer. 2. Verdenskrig er brudt ud. Da krigen er slut i 1945, kan verden se tilbage på seks år, hvor alle ønsker om

medmenneskelig opførsel blev ignoreret. Det førte til vedtagelsen af **Den fjerde Genève-konvention** i 1949, som er retningslinier for, hvordan civile skal beskyttes i krig. De må blandt andet ikke tages som gidsler eller udsættes for tortur under en krig. Samtidig med vedtagelsen af Den fjerde Genève-konvention blev de første tre Genève-konventioner revideret. For eksempel kom de også til at indeholde regler for retsfulgelse af krigsforbrydere.

Verden udvikler sig hastigt efter 1949, og den typiske krig, hvor to hære står over for hinanden på en slagmark, bliver mere sjældne. Blodige uafhængigheds- og borgerkrige i Afrika og Vietnam-krigen giver verdenssamfundet nye udfordringer. Det resulterer i to Tillægsprotokoller til Genève-konventionerne, som bliver vedtaget i 1977. De nye regler uddyber og præciserer regler, der gælder under internationale væbnede konflikter og udstikker retningslinier for, hvordan lande skal opføre sig under borgerkrige, og hvilke metoder og midler de må bruge. Siden Tillægsprotokollerne er der blevet tilføjet nye regler flere gange, blandt andet er der vedtaget forbud mod brug af napalm i bomber og brug af landminer. Og senest er der i 2008 vedtaget et forbud mod klyngebomber. I Danmark skete det på opfordring af blandt andre Folkekirkens Nødhjælp og Dansk Røde Kors. Find en tidslinje over regler og krige på www.emu.dk/gym/krigsregler.

Alle lande i verden har skrevet under på de fire Genève-konventioner. Dermed er de forpligtede til at følge dem. Det er dog ikke alle lande i verden, som har skrevet under på de øvrige regler. For eksempel har hverken Afghanistan eller USA skrevet under på Tillægsprotokollerne.

Reglerne under pres

I dag er der stadig brug for krigens regler. Verden har oplevet gruopvækkende eksempler på etnisk udrensning og **folkedrab***, som for eksempel på Balkan under opløsningen af Jugoslavien og i Rwanda i 1994. Derudover har udviklingen af nye typer våben og måder at føre krig på også udfordret de nuværende regler for krig.

Krig er ikke længere blot to landes hære, som kæmper mod hinanden ved fronten. I dag er ikke-statslige aktører, som for eksempel Al-Qaeda, også på banen. Og krigen er rykket tættere på civile områder med store tab til følge.

For at bekæmpe truslen fra terrorisme har nogle lande indført ny lovgivning og nye metoder blandt andet øget overvågning, brug af voldsomme forhørsmetoder, indespærring af terrormistænkte på ubestemt tid. De seneste års udvikling har mindsket nogle landes vilje til at overholde krigens regler, både fordi landene føler sig presset i forhold til nye trusler, og fordi de ikke-statslige aktører typisk ikke overholder krigens regler – blandt andet ved at bruge selvmordsbombere blandt civile. Denne udvikling betyder, at nogle stiller spørgsmålstegn ved, om krigens regler er tidssvarende og tilstrækkelige. Se synspunkter s. 22. ●

2. Verdenskrig. München i ruiner. Tyskland, 1945.

Foto: Internationalt Røde Kors, ICRC

Hvad er folkedrab? Folkedrab er handlinger, der er udført med den hensigt helt eller delvist at tilintetgøre en national, etnisk, racemæssig eller religiøs gruppe af mennesker. For eksempel ved drab eller lemlæstelse af medlemmer af gruppen. Men også tvangsforflytning eller det at forhindre en bestemt befolkningsgruppe i at føde børn kan være folkedrab. Læs mere i FN's Folkekrigskonvention, artikel 2.

Oversigt over regler

GRUNDLOVEN AF 1849

Indeholder frihedsrettigheder

FN-PAGTEN

Hovedregel: Forbud mod at starte en krig • Undtagelse: Selvforsvar, FN-resolusion

MENNESKERETTIGHEDS-KONVENTIONER

- 1948 Verdenserklæringen om Menneskerettigheder
- 1948 Folkekræftkonventionen
- 1950 Den Europæiske Menneskerettigheds-konvention
- 1965 Racediskriminationskonventionen
- 1984 Torturkonventionen
- 1989 Børnekonventionen
- 2002 Tillægsprotokol til Børnekonventionen om børns deltagelse i væbnede konflikter
- 2002 Frivillig protokol til Tortur-konventionen
- 2006 Konvention om beskyttelse mod tvungne forsvindinger

DEN HUMANITÆRE FOLKERET KRIGENS REGLER

GENÈVE-KONVENTIONERNE

Beskyttelsesreglerne

- Genève-konvention I af 1949
- Genève-konvention II af 1949
- Genève-konvention III af 1949
- Genève-konvention IV af 1949
- I Tillægsprotokol til GK af 1977
- II Tillægsprotokol til GK af 1977
- III Tillægsprotokol (emblem) til GK af 1977

HAAG-REGLERNE

Midler og metoder i krig

- 1868 St. Petersborg-deklarationen
- 1899 Haag-deklarationerne
- 1907 Landkrigsreglement
- 1954 Kulturkonventionen
- 1980 Våbenkonventionen
- 1993 FN's konvention om forbud mod kemiske våben
- 1997 Ottawa-traktaten
- 2008 Konventionen mod klyngebomber

FÆLLES FOR MENNESKERETTIGHEDER OG DEN HUMANITÆRE FOLKERET

- Forbud mod diskrimination pga. race, farve, køn el. religion
- Retten til liv
- Forbud mod tortur
- Forbud mod grusom behandling
- Forbud mod umenneskelig og nedværdigende behandling
- Forbud mod slaveri
- Forbud mod at anvende regler med tilbagevirkende kraft

Vi siger kun noget, hvis det hjælper fangerne

Foto: Privat

RIKKE ISHØY
JURIST OG RØDE
KORS-MEDARBEJDER

Hvert år besøger Den Internationale Røde Kors Komité (ICRC) tusindvis af fængsler verden over og holder øje med, at fangerne bliver behandlet ordentligt. I 2007 modtog 518.227 fanger besøg. Og hvert eneste år får Røde Kors kendskab til kummerlige forhold, forsvundne fanger og tortur. Alligevel fortæller de Røde Kors-ansatte yderst sjældent offentligheden om de overgreb, som de er vidner til.

► Fanger i nøgne bunker på gulvet. Fangevogtere, der urinerer på de indsatte. Fanger, der bliver tvunget til at onanere foran de andre fanger. Tæsk, tortur, ydmygelser. Abu Ghraib-fængslet i Irak blev verdenskendt, da amerikanske medier kunne afsløre billeder fra de afskyelige overgreb, der fandt sted i fængslet.

I flere måneder havde Røde Kors besøgt fængslet og kendt til overgrebene, men alligevel valgte organisationen ikke at fortælle omverdenen om det.

”De steder, hvor vi arbejder, er vi ofte de eneste, der har adgang. Hvis vi for eksempel udtaler os til medierne, så kan vi risikere, at vi ikke får lov til at besøge fangerne igen. Og så er der ingen, der har mulighed for at besøge dem,” forklarer Rikke Ishøy, der i flere år har arbejdet for Røde Kors med at besøge fanger i blandt andet Mellemøsten, Afghanistan og senest i Etiopien.

”Vi udtaler os kun, hvis det er i fangernes interesse. Og det er meget sjældent, at det er tilfældet. Vores mål er jo ikke at sige noget, men at have adgang og kunne forandre noget,” forklarer Rikke Ishøy.

I stedet for at udtale sig til medierne, så er Røde Kors i løbende kontakt med de ansvarlige myndigheder, en proces, som der ikke fortælles om offentligt, og som også kaldes ”stille diplomati”.

”For at kunne ændre et system, for eksempel at fængslerne i et land har meget kummerlige forhold for de indsatte, er du nødt til at have en direkte linie til de ansvarlige. I Røde Kors har vi dialogen lige fra fængselsdirektøren til premierministeren,” forklarer Rikke Ishøy. På samme måde har problemerne på Guantanamo været diskuteret direkte mellem Røde Kors’ ledere og USA’s præsident Georg W. Bush.

Et vindue til civilisationen

Det daglige arbejde i fængslerne drejer sig om at sikre bedre forhold for den enkelte fange. Røde Kors’ overordnede arbejde med at ændre større og mere strukturelle ting i et fængselsvæsen – for eksempel at få et land til

at ændre retningslinierne for forholdene i fængslerne – tager længere tid.

”Det er altid lettere at sørge for, at en enkelt person får hjælp. Hvis Ahmed har fået tæsk af en vagt, så kan vi bede fængselsledelsen om at tale med vagten, så han holder op. Men det er meget sværere, hvis overgrebene eller andre problemer er en del af strukturerne. De kan godt tage årevis at ændre”, siger Rikke Ishøy.

Under hvert besøg i fængslerne har Røde Kors-medarbejderen krav på at tale med fanger i enrum.

”Det er en fortrolig samtale, hvor de kan fortælle om deres situation. Det er trygt for dem at vide, at vi ikke er en del af fængselssystemet.”

Problemerne for den enkelte fange kan være mange ting. Gårturen er for kort, der er for få toiletter i fængslet, eller at fangen har brug for mere mad.

”Men det kan også være langt mere alvorlige ting, som for eksempel en fange, der har været udsat for tortur. Bare det at sætte sig ned og tale med personen en halv eller en hel time kan betyde meget psykisk. Det kan være et vindue til noget, som er civiliseret og ikke-voldeligt,” siger Rikke Ishøy.

En stor del af arbejdet i fængslerne er også at registrere og følge fanger.

”Det gør vi for at sikre, at fangerne ikke bliver væk. Det kan ske. Hver gang vi besøger et fængsel, laver vi en liste over de indsatte og beder fængselsledelsen om at give en status på fangerne. Hvis en person forsvinder, kan det være, fordi at fangen er blevet løsladt eller overflyttet. Men fangen kan også være blevet slået ihjel. Det at vi har registreret fangerne gør, at vi kan følge op på hver enkelt og finde ud af, hvad der er sket med personen. På den måde forsøger vi at forebygge,” siger Rikke Ishøy. ●

ICRC har ret til at besøge fanger

JURA §

Efter 1. Verdenskrig var det nødvendigt at lave nye regler for krig, fordi de eksisterende regler i forhold til krigsfanger var upræcise og mangelfulde. Det blev til Den tredje Genève-konvention, hvor der blandt andet står, at krigsfanger skal behandles humanitært, og at den Internationale Røde Kors Komité (ICRC) har krav på at besøge alle krigsfanger på begge sider af frontlinien. Hvert år besøger ICRC omkring en halv million fanger verden over i forbindelse med krige og konflikter – for eksempel på Guantanamo. Langt de færreste er juridisk set krigsfanger. Efter hvert besøg i et fængsel diskuterer ICRC med de ansvarlige myndigheder, hvilke ting der skal ændres, og hvilke fanger som har brug for speciel hjælp. Ved næste besøg bliver der fulgt op på, om forholdene har ændret sig. Det er ikke altid, at det lykkes at få forbedret forholdene for fangerne. Alligevel går Røde Kors yderst sjældent ud og fortæller noget til offentligheden om arbejdet i fængslerne. Et tilfælde var i 1980'erne, da ICRC fik adgang til irakiske fanger i Iran – efter lang tids forhandling. På et tidspunkt offentliggjorde Iran de gode ting fra en rapport ICRC havde lavet. Derfor valgte ICRC at offentliggøre resten af rapporten. Læs om ICRC's mandat i artikel 9 og 10 i Den tredje Genève-konvention.

Arbejdsspørgsmål

- Redegør for, hvad der ligger bag begrebet "stille diplomati".
- Undersøg og diskuter fordele og ulemper ved Røde Kors' tilgang.
- Vurder, hvilke andre handlemuligheder Røde Kors har.

Krig er forbudt – FN-pagten

JURA

FN-pagten indeholder regler for, hvordan stater skal opføre sig, blandt andet i forhold til krig. Hovedreglen er, at stater ikke har ret til at bruge væbnet magt mod andre stater eller true med det. Men der er undtagelser fra reglen:

- Et land har ret til at forsvare sig mod et væbnet angreb. Staten, som bliver angrebet, må kun svare tilbage i en grad, der står i et rimeligt forhold til angrebet (FN-pagtens artikel 51).
- FN's Sikkerhedsråd kan tillade brugen af væbnet magt, hvis Sikkerhedsrådet vurderer, at der er en såkaldt "trussel mod freden", og hvis de fem permanente medlemmer af rådet er enige. Typisk vil FN forsøge med økonomiske sanktioner, før man griber til våben (FN-pagtens artikel 42).

I de seneste årtier, har man diskuteret, hvorvidt det er tilladt at gå i krig, hvis det er for at afværge en humanitær katastrofe som et resultat af for eksempel folkedrab, forbrydelser mod menneskeheden eller etnisk udrensning. Man diskuterer også, hvornår man må forsvare sig mod et forventet væbnet angreb – debatten om de såkaldte "preemptive strikes". Du kan finde hele FN-pagten her: www.un.dk.

Arbejdsspørgsmål

- Undersøg konflikterne i Irak (fra 2003-) og Afghanistan (fra 2001-). Er det, med udgangspunkt i kapitlet, lovlige eller ulovlige krige? Har det ændret sig undervejs i konflikterne?

Principperne for god krigsførelse

Der gælder grundlæggende tre principper i krigens regler:

Princippet om medmenneskelighed

Der skal altid tages hensyn til civile – både mennesker og bygninger⁶. Under planlægning og gennemførelse af en militær operation, for

eksempel erobringen af en by, må en hær ikke udsætte byens indbyggere eller bygninger for unødvendig skade. Derudover skal ukampdygtige soldater behandles medmenneskeligt.

Princippet om distinktion

De stridende parter skal skelne mellem kombattanter og civile⁷. Og mellem militære mål og civile genstande. Militæroperationer må kun rettes mod militære mål, som for eksempel fjendens styrker og bygninger. Kun soldater i uniform under en ansvarlig kommando må tage del i krigen. Civile må ikke angribes, med mindre de tager direkte del i kamp-handlingerne. Civile tab kan også forekomme. For eksempel hvis en civil arbejder på en fabrik, der producerer og leverer våben til krigen – og fabrikken dermed er et lovligt mål.

Princippet om proportionalitet

Ødelæggelserne ved et angreb skal stå i forhold til den militære fordel af angrebet. Du må ikke brænde en landsby ned for at dræbe én soldat. Omvendt kan det være lovligt at bombe en bro, selvom der er civile på den, hvis det er **militært nødvendigt*** og antallet af ofre ikke står i misforhold til den militære fordel ved at gennemføre angrebet⁸. ●

Udviklingen i civile tab i krig⁹

FAKTA !

Krige	Væbnede styrker – tabstal	Civile – tabstal
1. Verdenskrig (1914-18)	10.000.000	50.000
2. Verdenskrig (1939-45)	26.000.000	24.000.000
Vietnam-krigen (1964-75)	150.000	3.000.000

Arbejdsspørgsmål

Find en eller flere artikler om krigen i Afghanistan. Kan du finde spor efter principperne i teksten? Redegør for, hvordan principperne er blevet anvendt og eventuelt brudt ifølge artiklen.

Hvad er militær nødvendighed? Militær nødvendighed blev første gang formuleret under den amerikanske borgerkrig i 1863. Princippet betyder, at en stat i krig kun må bruge den militære magt, der er nødvendig (og ikke forbudt i øvrigt), og kun til at opnå et lovligt formål. Det lovlige formål er fjendens fulde eller delvise overgivelse på det tidligst mulige tidspunkt og med mindst muligt tab af menneskeliv og ressourcer. Konsekvensen af princippet er, at den brug af militær magt, der ikke er nødvendig, er ulovlig.

Foto: SF

VILLY SØVNDAL

PARTILEDER SOCIALISTISK FOLKEPARTI, 2008

Villy Søvndal (SF): Flere regler for krig, tak!

”Selvfølgelig er der også i dag brug for krigens regler. Vi har brug for spilleregler, når vi begiver os ud i trafikken – ellers går det grueligt galt. Prøv at forestille dig, hvor vanvittigt det kunne gå, hvis vi lod hånt om alle spilleregler, når vi griber til våben og beslutter os for at gå i krig for at løse en konflikt. Uden regler er krigen ikke bare grusom... den er fuldstændig meningsløs. Den hæderlige soldat vil flygte og efterlade scenen til barbarerne. Det er klart, at krigens love i disse år er under pres fra terrorister og regeringer. For eksempel i Guantanamo og Afghanistan. I begge tilfælde er de ’gamle’ regler for krig blevet udfordret. I Afghanistan af Taleban, som falder uden for de almindelige kriterier for væbnede styrker. Og i Guantanamo af USA, som har interneret fanger, USA nægter at give krigsfangestatus. Men løsningen er ikke at afskaffe reglerne – løsningen er at modernisere krigens love. Vi skal ikke have færre, men flere regler for krig.”

” Løsningen er ikke at afskaffe reglerne – løsningen er at modernisere krigens love. Vi skal ikke have færre, men flere regler for krig. ”

Foto: Heine Pedersen

PETER VIGGO JAKOBSEN

LEKTOR PÅ INSTITUT FOR STATSKUNDSKAB

KØBENHAVNS UNIVERSITET, 2008

Peter Viggo Jakobsen, lektor på Institut for Statskundskab: Krigens regler er gode nok!

”Krigens regler er gode nok, og det er i Vestens interesse at overholde dem for at kunne bevare det moralske overtag i kampen mod de ikke-statslige aktører, vi er oppe imod. Det dur ikke at sige, at vi kæmper for menneskerettigheder, demokrati og lov og orden, hvis vi ikke selv er villige til at overholde krigens love. At begynde at bryde dem og bruge tortur giver bagslag og rammer os som en boomerang, som vi har set med de amerikanske overgreb i Abu Ghraib. Guantanamo har også gjort mere skade end gavn i krigen mod terror, fordi vores modstandere har kunnet bruge det i deres propaganda. Hvis man vil vinde almindelige menneskers ”hjerter og hjerner” i den arabiske verden og i Afghanistan og Irak, skal der være overensstemmelse mellem det, man siger, og det man gør.”

” Hvis man vil vinde almindelige menneskers ”hjerter og hjerner” i den arabiske verden og i Afghanistan og Irak skal der være overensstemmelse mellem det, man siger, og det man gør. ”

Foto: Lars K. Crome

ANDERS FOGH RASMUSSEN
DANMARKS STATS MINISTER, 2003

Statsminister Anders Fogh Rasmussen: Folkeretten slår ikke længere til!

I november 2002 anmodede Dansk Røde Kors i et brev til statsminister Anders Fogh Rasmussen regeringen om at sikre, at Danmark klart anerkender, at fangerne på Guantanamo er omfattet af den humanitære folkeret og derfor skal behandles i overensstemmelse med Genève-konventionerne. Anders Fogh Rasmussen svarede, at regeringen er enig med Dansk Røde Kors i, at fangerne på Guantanamo er omfattet af Genève-konventionerne. Men Anders Fogh Rasmussen skrev desuden:

”Det må på den anden side fastslås, at kampen mod den internationale terrorisme stiller os over for udfordringer, som ikke fuldt ud kan finde svar i den gældende folkeret”.

” Kampen mod den internationale terrorisme stiller os over for udfordringer, som ikke fuldt ud kan finde svar i den gældende folkeret. ”

Foto: Christian Alsing

SØREN GADE

DANMARKS FORSVARSMINISTER, 2008

Forsvarsminister Søren Gade: Reglerne skal overholdes!

”Efter min mening er det helt nødvendigt at have regler for krig. Vi har mange danske soldater i brændpunkter rundt om i verden, og de gør en fantastisk indsats og fortjener de bedst mulige arbejdsvilkår. Reglerne er en målestok, vi kan holde os selv og andre op imod. De giver mulighed for at protestere, når der er nogen, der ikke overholder reglerne. Det er vigtigt, at vi insisterer på, at reglerne skal overholdes. Reglerne kommer nemlig os alle til gode, fordi de beskytter både vores egne soldater, vores modpart og de, som ikke deltager aktivt i konflikten. Det er derfor positivt, at der er fokus på reglerne. Det er muligt, at reglerne over årene har godt af at blive revideret. Det må bare ikke betyde, at man afskriver de gamle regler, sådan at der pludselig kun er et tomrum i stedet.”

” Reglerne kommer os alle til gode, fordi de beskytter både vores egne soldater, vores modpart og de, som ikke deltager aktivt i konflikten. ”

Arbejdsspørgsmål

- ? Diskuter om krigens regler eventuelt skal ændres. Inddrag gerne tekster fra resten af bogen i dine argumenter.
- ? Vurder fordele og ulemper ved de ændringer, du foreslår, og for hvem?

Menneskerettighederne og krigens regler ➤

En palæstinensisk bonde ved hegnet, som adskiller ham fra hans olivenlund.
Israel og de besatte palæstinensiske områder, 2007.

Foto: Internationalt Røde Kors/ICRC/Linklater, Erlend

● Dette kapitel handler om menneskerettighederne og krigens regler. Da de første regler for krig blev vedtaget, eksisterede der ingen international beskyttelse af menneskers rettigheder. Det gør der i dag, og der er mange eksempler på, at menneskerettighederne spiller en rolle for de regler, der gælder i krig. Som du kan læse nedenfor, er det ikke alle lande, der er enige i den udvikling. Det er noget, der løbende diskuteres. Sikkert er det, at menneskerettighederne får større og større betydning i vores moderne samfund, og organisationer som for eksempel Amnesty International, har gjort dem til deres primære arbejdsområde.

I introduktionen "De to regelsæt" kan du læse, hvordan menneskerettighederne og krigens regler forholder sig til hinanden. I interviewet med Peter Vedel Kessing kan du læse om udviklingen af forholdet mellem de to regelsæt. I den ene faktaboks kan du læse et konkret eksempel på, at det er svært for den enkelte soldat, når staterne ikke er enige om, hvorvidt soldater på mission er bundet af menneskerettighederne over for andre staters borgere. Det handler først og fremmest om, hvilke regler der gælder, men for den enkelte soldat i felten kommer det måske også til at handle om moral og medmenneskelighed. I den anden faktaboks kan du læse et eksempel på en dom, der viser, at menneskerettighederne også i nogle tilfælde beskytter civile i krig.

De to regelsæt

› Krigens regler og menneskerettighederne er begge internationale regler, som skal beskytte mennesker mod overgreb. De to regelsæt minder på mange måder om hinanden, og ofte bliver krigens regler forvekslet med menneskerettighederne og omvendt. Traditionelt er der dog én væsentlig forskel: De gælder på to vidt forskellige tidspunkter. Krigens regler er ”lex specialis”, som betyder, at de kun gælder under særlige omstændigheder – i dette tilfælde i krig. Menneskerettighederne gælder i princippet hele tiden, men i krig kan der tages forbehold for nogen af dem. Krigens regler regulerer, hvordan stridende parter i krig skal opføre sig over for hinanden, for eksempel må soldater ikke skyde civile og bombe hospitaler. Menneskerettighederne er rettigheder, som beskytter en stats borgere mod overgreb fra staten. For eksempel har den enkelte borger ret til ytrings- og informationsfrihed, ret til samvittigheds- og religionsfrihed og ret til ikke at blive tortureret.

Menneskerettighederne blev blandt andet formuleret under Den Franske Revolution og blev senere vedtaget af FN's generalforsamling i 1948. Efter grusomhederne under 2. Verdenskrig lykkedes det for første gang verdenssamfundet at blive enige om, hvilke rettigheder som alle mennesker i hele verden har krav på. Menneskerettighederne siger for eksempel, at alle mennesker er født frie og lige, og ingen skal forskelsbehandles på grund af race, religion, køn eller politisk overbevisning. Find alle menneskerettighederne på www.menneskeret.dk.

Selvom krigens regler og menneskerettighederne er to forskellige regelsæt, har de flere regler til fælles. Det er blandt andet forbuddene mod tortur, slaveri og umenneskelig behandling. Disse regler gælder altid – ligegyldigt om der er krig eller fred. Andre af menneskerettighederne kan blive tilsidesat, når der er krig. For eksempel kan ytringsfriheden, bevægelsesfriheden, forsamlingsfriheden og retten til privatliv ophæves, hvis situationen truer en stats sikkerhed.

I dag mener mange stater, at flere af menneskerettighederne bør gælde under krig. Det viser retspraksis forskellige steder i verden – se for eksempel faktaboksen, om at menneskerettighederne også beskytter soldater i krig. Alle stater er dog ikke enige. Læs mere nedenfor. ●

En irakisk fange i Abu Ghraib-fængslet, Irak, juni 2004.

Hvad er menneskerettighederne?

JURA §

Verdenserklæringen om menneskerettighederne, som FN's lande (med undtagelse af 8 lande) vedtog i 1948. Erklæringen er ikke bindende, men er siden blevet fulgt op af andre bindende konventioner bl.a.:

Den internationale konvention om civile og politiske rettigheder (161 stater har tiltrådt) og Den internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder (158 stater har tiltrådt). Begge fra 1966. Find konventionerne på www.menneskeret.dk. Se hvilke lande, der har tiltrådt hvilke konventioner på FN's højkommissariat for menneskerettighedernes website: www.ohchcr.org.

Konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende friheder, der blev vedtaget af Europarådet i 1950 og kun gælder for de europæiske lande, er et af de mest effektive menneskeretlige instrumenter i verden.

Menneskerettighederne og krigens regler smelter sammen

Foto: Jakob Dall

PETER VEDEL KESSING
PH.D. JURIST
DANSK INSTITUT FOR
MENNESKERETTIGHEDER

Hvordan har forholdet mellem menneskerettighederne og krigens regler udviklet sig?

”Grundlæggende er menneskerettighederne og krigens regler jo to forskellige sæt regler, men de seneste år har vi set flere eksempler på, at de smelter sammen. Det er blandt andet domme fra **FN’s internationale domstol, ICJ***, der viser, at menneskerettighederne spiller en større rolle i krig end tidligere. Menneskerettighederne har betydet, at der i de seneste årtier er kommet langt mere fokus på beskyttelsen af det enkelte individ og den enkeltes rettigheder – også i krig. Stater har ikke længere kun pligt til at opføre sig ordentligt i forhold til hinanden. De har også pligt til at beskytte og respektere det enkelte individs rettigheder. Det vil blandt andet sige, at når man går i krig, skal man ud over at overholde krigens regler i forhold til andre stater sikre sig, at ens egne soldater har ordentlige forhold – for eksempel våben, der virker, og udstyr, der passer til situationen. Derudover supplerer menneskerettighederne også krigens regler i forhold til modpartens civile og soldater, som ofte er sikret bedre beskyttelse ifølge menneskerettighederne. Menneskerettighederne betyder, at der er sket en ”humanisering” af den humanitære folkeret. Det betyder, at hensynet til det enkelte individ har fået større betydning i forhold til militære hensyn.

” Menneskerettighederne har betydet, at der i de seneste årtier er kommet langt mere fokus på beskyttelsen af det enkelte individ og den enkeltes rettigheder – også i krig. ”

Hvilke konsekvenser har det, at nogle af menneskerettighederne også gælder i krig?

”Generelt kan man sige, at menneskerettighederne beskytter mere bredt end den humanitære folkeret. Det betyder, at det enkelte individ har flere rettigheder, og at der stilles større krav til staterne. Generelt er beskyttelsesstandarderne også højere efter menneskeretten end efter den humanitære folkeret – for eksempel i forhold til frihedsberøvelse og retten til liv.

Hvad er ICJ? International Court of Justice er FN's internationale domstol, der vurderer staters folkeretlige ansvar. Fx har Georgien indbragt Rusland for ICJ, august 2008, i forbindelse med konflikten mellem Georgien og Rusland.

Nogle vil måske mene, at den humanitære folkeret så bliver overflødig, men lovsættet er stadig det mest præcise og detaljerede på området. Derfor er det fint, hvis menneskerettighederne supplerer og sikrer, at individet er så beskyttet som muligt.

I ikke-internationale væbnede konflikter gælder meget få af krigens regler. Her spiller menneskerettighederne en stadig vigtigere rolle i beskyttelsen af civilbefolkningen. Nogle nyere domme fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol om krigen i Tjetjenien, peger på, at menneskerettighederne faktisk har stor betydning i ikke-internationale krige. Reelt betyder det, at staten skal begrænse sin magtanvendelse over for borgerne. En magtanvendelse som måske ville have været lovlig, hvis staten kun skulle rette sig efter krigens regler.”

Er alle stater enige i denne udvikling? Hvad er argumenterne imod en sammensmeltning af menneskerettighederne og krigens regler?

”De fleste stater er enige om, at menneskerettighederne i større eller mindre omfang gælder under væbnet konflikt. Enkelte stater holder dog fast i, at menneskerettighederne kun gælder i fredstid – og ikke under væbnet konflikt – for eksempel USA og Israel.

De argumenterer for, at det er vigtigt med præcise og klare regler under væbnet konflikt, og at de meget brede og upræcise menneskerettigheder kun er med til at forvirre soldater i krig og skabe tvivl om, hvilke regler der gælder.

Man kunne også forestille sig, at USA og Israel betragter de øgede standarder for det enkelte individ som en indskrænkning af deres eget råderum. De vil hellere regulere nationalt og dermed selv bestemme.” ●

Arbejdsspørgsmål

- 🔍 Redegør for hovedprincipperne i Verdenserklæringen om menneskerettighederne. Find oplysninger på www.menneskeret.dk.
- 🔍 Undersøg, hvorfor menneskerettighederne får større og større betydning, og diskuter hvad ”humaniseringen” af krigens regler er udtryk for.
- 🔍 Diskuter fordele og ulemper ved, at menneskerettighederne i stigende grad gælder i krig.
- 🔍 Vurder, hvilke menneskerettigheder der efter din mening ikke bør kunne fraviges, når der er krig.

Danske soldater og menneskerettigheder i udlandet

Danske soldater i verdens brændpunkter arbejder steder, hvor menneskerettighederne ikke altid overholdes. De overværer måske brud på menneskerettighederne eller står selv i situationer, hvor deres handlinger kan komme i konflikt med menneskerettighederne. For eksempel når de stopper og afhører mistænkelige personer i Afghanistan. Spørgsmålet er, om danske soldater skal handle efter menneskerettighederne, når de er i krig et andet sted i verden? Er det alle menneskerettighederne, der gælder, og hvad betyder det for den enkelte soldat?

Forestil dig, at du er soldat og netop ankommet til en landsby. Du mærker med det samme, at der er uro i byen. På torvet ser du, at en stor gruppe mennesker er samlet. Folk er ophidsede. Din tolk fortæller, at man forbereder stening af en kvinde, der angiveligt har været sin mand utro. Du hører kvindeskrig. Hvad gør du?

Svaret er, at du ikke er juridisk forpligtet til at gøre noget. De danske soldater er kun bundet af menneskerettighederne, når Danmark har jurisdiktion – det vil sige myndighed – over nogen. For eksempel hvis danske soldater tager en fange. I tilfældet med kvinden, der skal stenes, har danske soldater altså ingen juridiske forpligtelser. Men hvad med moralske? Kvinden er i livsfare, og soldaternes arbejde i konfliktområdet handler blandt andet om at støtte menneskerettighederne.

Dette kunne være en virkelig historie. Situationer som denne stiller soldater over for et vanskeligt valg.

Arbejdsspørgsmål

Er en dansk soldat efter din mening moralsk forpligtet til at stoppe steningen af en kvinde?

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention gælder også i Irak

---

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention gælder ikke kun i Europa. Den gælder også for britiske soldater, når de befinder sig uden for England. Det fastslog den britiske højesteret i juni 2007.

Baha Mousa var 26 år og hotelreceptionist i Basra i Irak, da han blev fanget og tortureret til døde i britiske soldaters varetægt. Det skete i efteråret 2003. Hans lig blev fundet med mindst 93 skader på kroppen.

Sagen om Baha Mousas død samt mishandlingen af ni andre civile irakere blev ført ved en britisk militærdomstol i 2006-7. Syv britiske soldater stod anklaget. Seks af soldaterne blev frikendt, og én soldat, som havde tilstået umenneskelig behandling af de civile irakere, blev dømt som krigsforbryder og fik 12 måneders fængsel.

Samtidig førte Baha Mousas familie og de ni andre irakere en sag mod det britiske forsvarsministerium. I denne sag tabte forsvarsministeriet, og den britiske højesteret fastslog, at Den Europæiske Menneskerettighedskonvention binder den britiske stat, i dette tilfælde britiske soldater, når der tages fanger i en britisk lejr. Også selvom det er uden for britisk territorium. Konsekvensen af dommen er, at den britiske regering skal sørge for, at der bliver gennemført en uafhængig undersøgelse af omstændighederne omkring Baha Mousas død.

Højesterets afgørelse fik senere det britiske forsvarsministerium til at indrømme, at der var begået grove overtrædelser af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 2 og 3 om retten til liv og forbuddet mod tortur. I juli 2008 fik Baha Mousas familie og ni andre mænd en undskyldning og i alt 2,83 millioner pund som kompensation for overtrædelserne.

Demokrati og krigens regler >>

Maskerede medlemmer af Taliban,
Afghanistan, juli 2008.

Foto: AP Photo/Polfoto/Rahmatullah Naikzad

● Dette kapitel handler om demokrati og krigens regler. Vi har taget udgangspunkt i de udfordringer, Danmark og mange andre lande i verden står over for i forhold til terrorisme. Og vi undersøger, hvordan krigens regler udfordres af moderne terrorisme og moderne konflikter. Verden har oplevet terror i forskellige afskygninger i mange år. I dag spiller terror en særligt dominerende rolle i mange landes trusselsbilleder. Hvordan tackler man som moderne demokrati, at der er nogen, der ikke spiller efter de demokratiske regler? Og hvor langt kan vi gå i forsvaret af vores demokrati og stadig være demokratiske? I USA har man valgt at bekæmpe terror med krig. I Europa og dermed Danmark bliver terror betragtet som kriminalitet, der skal bekæmpes via den nationale lovgivning. Disse to måder at håndtere terrorisme på, forfølger vi i kapitlet.

Vi begynder med et internationalt perspektiv og tager fat i Guantanamo, som bliver debatteret over hele verden. Hvad er baggrunden for Guantanamo, og hvorfor har amerikanerne etableret lejren? Du får først to person-historier fra Guantanamo og fire synspunkter om, hvad politikere og Røde Kors mener, vi skal gøre ved fangelejren. I baggrundsteksterne får du i uddraget af Lars Erslev Andersens tekst et bud på, hvad en asymmetrisk konflikt er. I uddraget af Peter Vedel Kessings tekst kan du læse om den amerikanske og den europæiske måde at bekæmpe terrorisme på. Du kan læse, hvorfor krigen mod terror efter hans mening slet ikke er en krig, og hvorfor det er svært at definere terrorisme. I interviewet med Anne-Cathrine Riebnitzsky kan du læse, hvilke store udfordringer danske soldater står over for i Afghanistan, hvor modstanderen ikke kæmper efter krigens regler. Og hvordan der gælder forskellige regler for soldaterne forskellige steder i Afghanistan – afhængigt af hvor intense kamphandlingerne er. Soldaterne skal hele tiden overveje, om de må skyde eller ej.

Til sidst i kapitlet får du fire forskellige holdninger til Danmarks måde at håndtere terrortruslen på. Dem kan du inddrage i diskussionen.

Hvad gør vi med Guantanamo?

En nødvendighed for at hindre verdens farligste mænd i at planlægge og udføre terrorangreb? Eller en skændsel for den vestlige verden og i strid med gældende konventioner? Fangelejren på Guantanamo i Cuba har i de seneste år været et af de helt store debattemner. Lejren blev åbnet i januar 2002, og siden har flere end 800 personer fra hele verden været i lejren – heriblandt en enkelt dansker. Status i begyndelsen af 2008 var, at cirka 280 mænd fra 30-40 forskellige lande stadig er tilbageholdt i fangelejren på Guantanamo. Her får du en nuværende og en tidligere fanges historie:

Khalid Sheikh Mohammed – en af verdens farligste mænd

“I was responsible for the 9/11 Operation, from A to Z. I decapitated with my blessed right hand the head of the American Jew, Daniel Pearl, in the city of Karachi, Pakistan. For those who would like to confirm, there are pictures of me on the Internet holding his head.”

Sådan lød udtalelserne fra Khalid Sheikh Mohammed ved en afhøring på Guantanamo i marts 2007. Ved samme afhøring tog han også skylden for en lang række grusomme terrorhandlinger de seneste 10-15 år. Blandt andet terrorangrebet på Bali i 2002, hvor tre unge, danske piger døde sammen med mange andre. Hvis Khalid Sheikh Mohammed taler sandt, så har han tusindvis af liv på samvittigheden. Khalid Sheikh Mohammed er blevet betegnet som en af toplederne i Al-Qaeda og har været en af de 10 mest eftersøgte **terrorister*** i verden. Han blev fanget af amerikanerne i 2003, og i september 2006 blev han overført til Guantanamo-lejren, hvor han siden har været fængslet. Inden da har han været tilbageholdt af USA forskellige ukendte steder – se faktaboks om CIA's hemmelige fængsler. Khalid Sheikh Mohammed fortæller selv, at han gentagne gange er blevet udsat for tortur. Det amerikanske forsvarsministerium, Pentagon, har krævet dødsstraf mod seks af fangerne på Guantanamo – Khalid Sheikh Mohammed er en af dem.

Hvad er terrorisme? Staterne er til dato ikke blevet enige om en international definition på terrorisme og terrorist. Der findes flere konventioner om blandt andet kapringer af fly og skibe og gidseltagninger. Efter den danske straffelov straffes man blandt andet for terror, hvis man udfører visse grove forbrydelser med det formål at skabe frygt i befolkningen eller at tvinge offentlige myndigheder til noget. Læs mere i Straffelovens §§ 114-114 h.

CIA's hemmelige fangeprogram

FAKTA

CIA er blevet beskyldt for i al hemmelighed at tage terroristtænkte til fange og flytte dem rundt i verden til fængsler i lande, der muligvis anvender tortur. Hemmelige fangeprogrammer er ulovlige både i krig og fred.

Den internationale Røde Kors Komité (ICRC) leder Jakob Kellenberg har flere gange udtrykt dyb bekymring over, at ICRC ikke har adgang til alle fanger i USA's varetægt: "Uanset om tilbageholdelsen af en person er lovlig eller ej, eksisterer der ingen ret til at hemmeligholde fangens opholdssted eller til at benægte at han eller hun bliver tilbageholdt" (pressemeldelse, maj 2006). Find selv artikler om det hemmelige fangeprogram og se DR-dokumentaren "CIA's danske forbindelse" fra januar 2008.

Murat Kurnaz – uskyldig sad fængslet i fem år

"Jeg ved nu, hvad mennesker kan gøre ved andre mennesker."

Sådan skriver Murat Kurnaz i sine erindringer om sine fem år i fangelejren på Guantanamo. En beretning, der begynder i oktober 2001, da Murat Kurnaz rejser til Pakistan. Murat Kurnaz er født og opvokset i Bremen i Tyskland, og han rejste til Pakistan som 19-årig for at lære mere om islam på koranskoler i Pakistan. Den 1. december 2001 blev han anholdt af det pakistanske politi i Peshawar, da han var på vej til lufthavnen. Pakistanerne blev belønnet med en dusør af amerikanerne. I sin taske havde han kun slik i fin indpakning til sine forældre, legetøj til sin lillebror og en halskæde til sin mor.

Efter kort tid i et afghansk fængsel, hvor han efter eget udsagn bliver udsat for tortur, bliver han fløjet til Guantanamo. Hurtigt finder amerikanerne ud af, at den unge mand fra Bremen er uskyldig. Men alligevel tilbringer han ca. fem år i lejren, hvor han siger, at han udsættes for tortur og ydmygelser uden at få at vide, hvad han står anklaget for. Og uden at vide, om han nogensinde vil komme hjem til sin familie. Han bliver løsladt i 2006.

Foto: Polfoto/Carmen

Den tidligere Guantanamo-fange Murat Kurnaz, Bremen Tyskland, november 2007.

Ingen vil tage imod fangerne

FAKTA

I sommeren 2007 bad USA Danmark om at tage imod en eller flere fanger fra Guantanamo, men den danske regering sagde nej. Man mente, at fangerne udgjorde en potentiel sikkerhedsrisiko. Det samme har en række lande verden over gjort på trods af, at både Europa-parlamentet og FN opfordrer til at give asyl til fangerne. Fangerne må ikke sendes tilbage til deres oprindelige lande, hvis der er risiko for, at de bliver udsat for umenneskelig behandling. Det eneste land, der har accepteret at modtage fanger, er Albanien, hvor otte tidligere Guantanamo-fanger nu bor. Af dem tilhører de fem den muslimske uighur-minoritet fra Kina.

En fange eskorteres til afhøring i Camp X-Ray, Guantanamo, februar 2002.

Guantanamo

FAKTA

Guantanamo Bay er en gammel amerikansk flådestation, som USA etablerede, da landet indtog Cuba efter Spanien i 1898. Amerikanerne fik skrevet protektoratet ind i den helt nye cubanske forfatning. Det betyder, at USA har råderetten over Guantanamo Bay. I 1903 blev der indgået en aftale, hvor USA fik ret til et evigt lejemål af Guantanamo. Ifølge aftalen skal USA hvert år betale en leje til Cuba for området, og aftalen kan kun opsiges, hvis begge lande er enige om det. Bush-administrationen argumenterer med, at suveræniteten over området ligger hos cubanerne, og derfor er de folk, som bliver tilbageholdt i Guantanamo-fangelejren juridisk uden for amerikansk lovgivning. Dermed er de ikke beskyttet af de samme forfatningssikrede rettigheder som amerikanske statsborgere, der lever i USA. Ingen af fangerne på Guantanamo er amerikanske statsborgere. De amerikanske statsborgere, som bliver tilbageholdt i forbindelse med krigen mod terror, befinder sig i USA.

Bush-administrationen mener, at fangerne i lejren ikke er krigsfanger. Og de argumenterer for, at de ikke har krav på behandling i henhold til Den tredje Genève-konvention. De opfattes heller ikke som almindelige kriminelle, der skal behandles efter amerikansk staffelovgivning. Bush-administrationen betegner dem som **"illegale kombattanter"***. Og dermed falder de helt uden for lovgivningen. Deres rettigheder har været genstand for en lang kamp ved de amerikanske domstole.

Hvad er en kombattant? En kombattant er en soldat. Han får ret til at bekæmpe andre kombattanter. Til gengæld skal han leve op til nogle krav. For eksempel kæmpe efter krigens regler. Kombattanter har en række privilegier, når de bliver taget til fange. De får krigsfangestatus og er dermed beskyttet. Læs mere om kombattanter på s.67 eller i Den tredje Genève-konvention, artikel 4.

Hvad er illegale kombattanter? En illegal kombattant er en betegnelse, som blandt andet Bush-administrationen bruger om personer, de ikke mener, lever op til kravene for en kombattant, og som derfor ikke har krav på for eksempel krigsfangestatus, men som heller ikke har krav på beskyttelse som civil. Begrebet eksisterer ikke i krigens regler, hvor man som udgangspunkt enten er kombattant eller civil og altid har krav på beskyttelse som det ene eller det andet. Røde Kors og de fleste andre lande i verden anerkender ikke betegnelsen illegale kombattanter.

SYNSPUNKT

Hvad skal USA gøre med Guantanamo? Og hvad er alternativet? Skal fangerne løslades? Skal de blive i lejren for at forhindre fremtidige terrorangreb? Skal de udleveres til de lande, hvor de kommer fra? Skal de for en domstol? Læs fire forskellige synspunkter:

Foto: Peter Sørensen

ANDERS LADEKARL,
GENERALSEKRETÆR I
DANSK RØDE KORS, 2008

Dansk Røde Kors: Guantanamo er en skændsel!

”Guantanamo er en skændsel for verdenssamfundet. Vi har en gruppe mennesker, som i årevis er blevet gemt væk uden at blive stillet for en dommer eller overhovedet vide, hvad de er anklaget for. Mange taler om, at fangerne befinder sig i et juridisk tomrum, fordi USA betegner dem som illegale kombattanter – og de dermed ikke opnår de rettigheder, som krigsfanger normalt har. Denne opfattelse er helt forkert; der er intet juridisk tomrum. I krigens regler er der to grupper af mennesker: civile og soldater. Og det samme gælder for fangerne på Guantanamo. Enten er de civile eller soldater. Ligeegyldigt hvilken status de har, skal de behandles humant og må under ingen omstændigheder udsættes for tortur.”

” Ligeegyldigt hvilken status de har, skal de behandles humant og må under ingen omstændigheder udsættes for tortur. ”

Foto: Privat

EMI MACLEAN, CENTER FOR CONSTITUTIONAL RIGHTS
ÉN UD AF MANGE AMERIKANSKE ADVOKATER, DER FRIVILLIGT
FORSVARER GUANTANAMO-FANGERNES RETTIGHEDER, 2008

Advokat: Guantanamo udvider præsidentens magt!

”Hver gang vi har bragt en sag om Guantanamo til Højesteret, har vi vundet. Men derefter har man vedtaget nye love, som har undermineret domstolenes juridiske afgørelser¹¹. For os, der har arbejdet med dette i årevis, står det klart, at Guantanamo i høj grad handler om at udvide præsidentens udøvende magt og sikre mulighed for at opbevare mennesker uden for lovens rækkevidde. De bruger alle midler for at nå det mål”.

” For os, der har arbejdet med dette i årevis,
står det klart, at Guantanamo i høj grad handler
om at udvide præsidentens udøvende magt. ”

Foto: ABACAUSA.COM/Polfoto/
Olivier Douliery

GEORGE W. BUSH, USA'S PRÆSIDENT
I EN TALE I DET HVIDE HUS EFTER
KONGRESSENS VEDTAGELSE AF LOVEN
OM MILITÆRE KOMMISSIONER
(DOMSTOLE), 2006

George W. Bush: Guantanamo er nødvendig!

"I dag har senatet sendt et stærkt signal til terrorister om, at vi vil gøre alt, hvad der står i vores magt for at forfølge og bekæmpe vores fjender og forhindre angreb på USA. Loven om militære kommissioner vil tillade fortsættelsen af et CIA-program, som har været et af USA's mest virkningsfulde redskaber i krigen mod terror. Under dette program er formodede terrorister blevet tilbageholdt og afhørt vedrørende trusler mod vores land. Afhøringen af fanger under dette program har givet os informationer, som har reddet uskyldige menneskeliv herhjemme og i udlandet. Etableringen af de militære kommissioner har samtidig givet os et mandat i loven til at retsforfølge mistænkte terrorister for krigsforbrydelser¹¹".

” Vi vil gøre alt, hvad der står i vores magt
for at forfølge og bekæmpe vores fjender og
forhindre angreb på USA. ”

Foto: Lars K. Crome

PER STIG MØLLER, DANMARKS UDENRIGS-
MINISTER, I EN TALE I FOLKETINGET, 2008

Udenrigsminister Per Stig Møller: Folkeretten skal overholdes!

”Det er selvsagt vigtigt, at de lande, som vi samarbejder med i kampen mod terror, handler i fuld overensstemmelse med folkeretten. Og vi reagerer derfor, hvis det konstateres, at vores partnere ikke overholder reglerne. Det gælder selvfølgelig også i forhold til USA. Vi har taget – og vil fortsat tage – klart afstand fra enhver krænkelse af individers rettigheder. Det gælder tortur og anden mishandling – uanset, hvem der udøver den, og hvor det finder sted. Det gælder tidsubestemt tilbageholdelse. Det gælder CIA's hemmelige fangeprogrammer. Og i relation til Guantanamo gælder det både den tidsubegrænsede tilbageholdelse og de elementer i Military Commissions Act, som der er grund til at kritisere. Ingen er således i tvivl om den danske holdning. Heller ikke USA. Regeringen har gentagne gange taget disse spørgsmål op med den amerikanske administration både offentligt og i bilaterale samtaler. Vi har udtrykt kritik, når der har været grundlag for det.”

” Ingen er således i tvivl om den danske holdning. Heller ikke USA. ”

Arbejdsspørgsmål

- ? Bush-administrationen argumenterer for, at mange af de indsatte i Guantanamo er illegale kombattanter. De fleste stater anerkender ikke begrebet illegal kombattant. Undersøg, hvilke rettigheder fangerne på Guantanamo ville have, hvis de blev betragtet som a) civile, der er taget til fange i forbindelse med en væbnet konflikt (se Den fjerde Genève-konvention), b) kombattanter, der er taget til fange under væbnet konflikt (se Den tredje Genève-konvention). Er der efter din mening grund til at tilsidesætte nogle af disse rettigheder under særlige omstændigheder? Vær opmærksom på, at der også er den mulighed, at fangerne ikke er taget i forbindelse med væbnet konflikt. I så fald er det de helt almindelige regler om retssikkerhed, der gælder.
- ? Hvor går din grænse i forhold til tortur? Læs mere på www.emu.dk/gym/krigensregler.
- ? Kan du finde eksempler på, at den danske regering har udtrykt kritik af Bush-administrationens politik på området? Hvordan er det foregået? Hvilke midler har den danske regering mulighed for at bruge?

BAGGRUND

De følgende tekster og interviews giver dig baggrund for at diskutere, hvordan vi i vores danske demokrati skal forholde os til Guantanamo og kampen mod terror. Du får defineret begreber som asymmetriske konflikter, terrorisme og kampen mod terror.

I kapitlets sidste afsnit berører vi kort den danske terrorpakke med fire synspunkter. Se s. 53.

LARS ERSLEV ANDERSEN – IDEHISTORIKER OG LEKTOR

DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE STUDIER

Asymmetriske konflikter –

Uddrag af ”Asymmetrisk krig, ny terrorisme og den postmoderne verdens(u)orden – historien om et bebudet terrorangreb (2002)“¹²”

›”Begrebet asymmetrisk krig vandt indpas i det trusselsbillede, der tegnede sig i USA efter den kolde krig. Med Sovjetunionens sammenbrud var der ingen stat, der kunne matche USA militært. En direkte krig mellem USA og en anden stat, som angreb amerikansk territorium, var derfor helt usandsynlig. Ganske vist udviklede amerikanerne i begyndelsen af 1990’erne en ny militær doktrin om, at USA altid skulle være parat til at udkæmpe to regionale krige på samme tid¹³. Et scenario, der kunne være blevet en realitet, hvis for eksempel Irak havde ageret på en måde, som krævede USA’s militære respons. Men doktrinen var i højere grad begrundelse for at undgå at skære mere end 25 % af forsvarsudgifterne, end der var tale om et nyt trusselsbillede endsigte nyt forsvars-koncept¹⁴.

Fra midten af 1990’erne voksede kritikken af det amerikanske forsvar støt. Man kaldte den en kolos på lerfodder, gearret til at bekæmpe en fjende, som for længst var væk¹⁵. Med andre ord burde forsvarsstrategien helt nytænkes, dersom USA skulle være i stand til at klare de nye udfordringer. Det er her begrebet asymmetrisk krig kom ind i billedet, og den tragiske begivenhed 11. september illustrerer meget præcist,

hvad der er tale om: nemlig en mere eller mindre usynlig fjende, som anretter et voldsomt angreb mod USA. Fjenden kan være et terrornetværk, en såkaldt slyngelstat (Rogue State) eller en kombination af de to størrelser. Som det allerede er blevet klart i perioden efter 11. september, er der ingen entydige svar på, hvordan en supermagt bedst reagerer på et sådant angreb, fordi man ikke har et klart og veldefineret billede af den fjende, man står overfor. Osama bin Laden personificerede billedet og har som sådan i løbet af 1990’erne opnået mytologisk status, men præcis viden om det netværk, Al-Qaeda, han opbyggede, foreligger ikke. Mange komponenter giver konturerne, men netværkets mulighed for at regenerere efter dets hovedkvarterers ødelæggelse i Afghanistan er dybest set ukendt, fordi man ikke kender dets præcise geografiske og organisatoriske udbredelse¹⁶.

Det er denne fjende, man kalder superterrorismen, den nye terrorisme, katastrofisk terrorisme eller postmoderne terrorisme, og som er karakteriseret ved, at den er blevet mere international, at dens idegrundlag er abstrakt og dermed vanskeligt at forstå, og at den er meget mere voldelig end den klassiske terror-

isme i den forstand, at den sigter mod større ødelæggelse end tidligere, både hvad angår ofre og materiel. Det sidste, frygter man, kan ske ved anvendelse af masseødelæggelsesvåben. Den nye terrorisme har primært sit udspring i Mellemøsten og Centralasien samt i USA” (s. 51-52).

”I første omgang blev den såkaldte nye verdensorden karakteriseret som en ”unipolær orden”, der sigtede til det faktum, at USA var eneste tilbageværende supermagt. Senere har dette billede vist sig alt for forenklet: ganske vist er USA i 1990’erne og ved indgangen til det nye årtusinde den eneste supermagt, men samtidigt har den geopolitiske udvikling vist et kompliceret globalt magtbillede, der bedre kan defineres som en ”multipolær orden” med USA som hegemon – eller som Huntington har kaldt det i en artikel med den geniale titel ”The Lonely Superpower”: en Uni-multipolær orden¹⁸ Huntingtons pointe er, at vi faktisk endnu ikke er kommet til den nye verdensorden, men fremdeles befinder os i en overgangssituation, præget af ustabilitet og alt andet end orden” (s. 53).

”Sammenfattende kan den nye sikkerhedspolitiske diskurs siges at indeholde følgende fokuseringspunkter: politisk ustabilitet i NATO’s nærområde, migration, udvikling og spredning af masseødelæggelsesvåben, etnisk

udrensning og terrorisme. Overordnet kan der konstateres et skifte i legitimeringen af den sikkerhedspolitiske diskurs, der giver anledning til formulering af følgende efterhånden nok trivielle, men ikke banale pointe: **Referencerammen for den sikkerhedspolitiske diskurs efter den kolde krig er skiftet fra at være politisk-ideologisk (liberalisme versus kommunisme) til at være kulturel-religiøs (det vestlige individs frihed og rettigheder versus brud på menneskerettigheder)**” (s. 56).

”For europæerne indebærer 11. september i langt højere grad et brud i den sikkerhedspolitiske opfattelse. Fra stort set at have ignoreret truslen fra den globale terrorisme har man med aktivering af **NATO’s artikel 5*** ikke blot vist sin støtte til USA’s krig mod terrorisme, men tillige anerkendt, at det globale trusselsbillede i dag er væsentlig forandret, end da man vedtog NATO’s strategiske koncept i 1999. Med aktiveringen af artikel 5 har man vedtaget, at global terrorisme er på niveau med egentlig krig, og at NATO har en rolle at spille i bekæmpelsen af de nye trusler. Det er her – efter at støvet har lagt sig i Afghanistan – at Europa for alvor bliver konfronteret med de nye udfordringer efter 11. september, og som mere er et resultat af NATO’s egen beslutning end af selve den handling, som 19 selvmordsaktivister gennemførte og Al-Qaeda stod bag” (s.66). ●

Arbejdsspørgsmål

Ifølge Lars Erslev Andersen mener Samuel Huntington, at vi i 2002 befandt os i en ”Uni-multipolær orden”. Gør vi stadig det? Huntingtons synspunkter er meget diskuteret i dag. Sammenlign dem med synspunkter af for eksempel Francis Fukuyama og Tariq Ali (se Fukuyama, Francis (1993) og Ali, Tariq (2004) i litteraturlisten).

Mange regler for internationale væbnede konflikter – få regler for ikke-internationale væbnede konflikter

INTERNATIONAL VÆBNET KONFLIKT:

Langt de fleste regler for krig gælder kun i internationale væbnede konflikter, fx:

- De fire Genève-konventioner fra 1949.
- I Tillægsprotokol fra 1977, for de stater, der har underskrevet den.
- Haag-reglerne, der er regler om, hvordan man må føre krig.
- Alle reglerne i sædvaneretten for krigens regler.

REGLER, DER GÆLDER UANSET TYPEN AF VÆBNET KONFLIKT:

Enkelte regler for krig gælder både i internationale og ikke-internationale konflikter, nemlig:

- Artikel 3, der er den samme i alle Genève-konventionerne.
- De fleste af reglerne fra sædvaneretten for krigens regler.
- En lang række konventioner gælder både i fredstid og krigstid, det drejer sig fx om Torturkonventionen, forbuddene mod brug af kemiske og biologiske våben og Ottawa-konventionen, der forbyder anti-personel miner.
- Menneskerettighederne (fx FN's Menneskerettighedskonvention) gælder i princippet altid, men en stat skal have jurisdiktion førend den er forpligtet af menneskerettighederne. Visse stater mener ikke, at menneskerettighederne gælder under væbnet konflikt.

IKKE-INTERNATIONAL VÆBNET KONFLIKT:

Enkelte af krigens regler gælder kun i ikke-internationale konflikter.

I Tillægsprotokol fra 1977, gælder kun for de stater, der har underskrevet den (i juli 2008 havde 51 stater tiltrådt protokollen).

RESSOURCER:

På ICRC's website kan du finde samtlige regler for krig og se, hvilke stater, der har tiltrådt dem, og hvilke, der mangler: www.icrc.org.

Arbejdsspørgsmål

- ? Find eksempler på internationale konflikter. Find dernæst eksempler på ikke-internationale konflikter. Lav en liste over hver type konflikt. Er der nogen, du er i tvivl om, kan det være berettiget; nogle konflikter er internationaliserede ikke-internationale konflikter som for eksempel Afghanistan. Her er det alligevel reglerne for ikke-internationale konflikter, der gælder.
- ? Vurder, hvorfor ikke-internationale væbnede konflikter er langt mindre regulerede end internationale væbnede konflikter.

PETER VEDEL KESSING

PH.D, JURIST

DANSK INSTITUT FOR MENNESKERETTIGHEDER

Foto: Jakob Dall

Kampen mod terrorisme –

uddrag af ”Menneskerettighederne: En forudsætning eller forhindring i kampen mod terrorisme? (2006)¹⁹”

› ”Netop fordi begrebet ”terrorisme” ofte bruges som en betegnelse for den offentlige fjende, der som sådan er retsløs og kan nedkæmpes med alle midler, er det helt afgørende at begrebet ”terrorisme” er præcist defineret.

Der eksisterer imidlertid ikke nogen internationalt anerkendt definition af terrorisme. I FN-regi har der i årtier været forsøgt at nå til enighed om en sådan generel definition, men det er endnu ikke lykkedes [...].

I stedet for en fælles international definition af terrorisme har stater selv defineret terrorisme. Stater har i realiteten været retligt forpligtede til at definere terrorisme, fordi FN's Sikkerhedsråd kort efter terrorangrebet mod USA d. 11. september 2001 ved resolution 1373 (2001) blandt andet pålagde stater at kriminalisere terrorisme i national straffelovgivning. Resolutionen er vedtaget i medfør af kapitel 7 i FN-pagten og er dermed umiddelbart bindende og forpligtende for alle medlemsstater af FN.

Det er således i vidt omfang blevet overladt til stater selv at definere, hvem der er den offentlige fjende. Det har ført til ganske brede og upræcise definitioner” (s. 40).

”Det kan ikke udelukkes, at visse stater foretrækker den nuværende situation, hvor den enkelte stat har mulighed for at definere sine ”egne terrorister”, og det kan ske for sag til sag.

Opnås der enighed om en generel definition af terrorisme, vil det også betyde, at stateres råderum begrænses. Til illustration kan det nævnes, at de danske soldater, der har mistet livet under tjeneste i Irak, ifølge forsvaret og den danske statsminister er blevet dræbt af ”terrorister”. Eksisterede der en international definition af terrorisme, er det ikke givet, at dette udsagn ville være korrekt. Det ville afhænge af, om en sådan definition kun ville omfatte angreb på civile/non-kombattanter – som for eksempel den eksisterende amerikanske definition – eller om handlinger foretaget under væbnet konflikt undtages fra definitionen, således som det til dels er tilfældet i det nuværende udkast til en generel konvention om terrorisme” (s.41).

”Ved den fredelige tilgang opfattes terrorangrebet som en almindelig kriminel handling, der skal bekæmpes og straffes via det normale strafferetlige system, herunder ved anvendelse af efterretnings- og politimæssigt arbejde. En række internationale konventioner forpligter stater til at kriminalisere specifikke terrorhandlinger, blandt andet terrorbombninger, angreb mod flysikkerheden, angreb mod diplomatisk personale, mv.. Konventionerne forpligter endvidere stater til at retsforfølge personer, der har begået sådanne handlinger, eller at udlevere dem til retsforfølgelse i en anden stat. I en

sådan situation, hvor terrorangrebet bekæmpes med almindelige fredstidsmidler, er det åbenlyst, at forholdet er reguleret af normal national lovgivning og af de internationale forpligtelser, som staten har påtaget sig, herunder også menneskeretlige forpligtelser.

Et terrorangreb kan imidlertid også opfattes som et væbnet angreb, der kan bekæmpes med militære midler i overensstemmelse med Genève-konventionerne og den humanitære folkeret. Det fremgår udtrykkeligt af den fælles artikel 2 til de fire Genève-konventioner af 1949, at den humanitære folkeret kun finder anvendelse under væbnet konflikt. Men spørgsmålet er naturligvis, hvordan begrebet "væbnet konflikt" defineres. Det er omdebatteret, om et terrorangreb kan betragtes som en væbnet konflikt efter den humanitære folkeret. Det er afhængigt af omfanget og intensiteten af kamphandlingerne. Enkeltstående optøjer og sporadiske isolerede kamphandlinger er ikke nok til, at der er tale om en væbnet konflikt" (s. 41-42).

"USA's opfattelse er senest kommet til udtryk i den nationale strategi for terrorbekæmpelse fra september 2006 (White House 2006a), der indledes således: "USA er i krig mod en transnational terroristbevægelse, som er opildnet af en radikal ideologi af had og undertrykkelse." (s. 42).

Modsat opfattede Storbritannien bombeangrebet mod London i slutningen af 2005 som en kriminel handling, der skal bekæmpes med almindeligt politi- og strafferetligt arbejde [...].

De eksisterende strategier til bekæmpelse af terrorisme kan endvidere illustrere de to tilgange. EU's og FN's strategier mod terrorisme betragter åbenlyst terrorisme som en forbrydelse, der skal bekæmpes ved hjælp af internationalt samarbejde blandt andet på det politi- og strafferetlige område. Derimod end ikke nævnes det, at terrorisme kan bekæmpes ved hjælp af militær magtanvendelse" (s. 43).

Modsat i den amerikanske strategi for bekæmpelse af terrorisme fra september 2006, hvor militær magtanvendelse mod terrorisme

Amerikanske soldater arresterer en gruppe mænd i Baghdad. Ifølge soldaterne har de kørt i en bil fyldt med våben og forsøgt at angribe amerikanske tropper. Irak, april 2003.

Foto: AP Photo/Polfoto/David Guttenfelder

spiller en afgørende rolle. Således anføres det, at "krigen mod terror" på kort sigt "indebærer anvendelsen af alle instrumenter af national magt og indflydelse til at dræbe eller tilfange tage terrorister (White house 2006: 7)" (s. 43).

"Definitionen af "væbnet konflikt" i den humanitære folkeret (omfanget og intensiteten af kamphandlingerne) giver som nævnt ikke noget præcist og entydigt svar på, hvornår der er tale om en væbnet konflikt. De fleste kommentatorer, herunder også den Internationale Røde Kors Komité (ICRC), er af den opfattelse, at "krigen mod terror" – ligesom "krigen mod narkotika", "krigen mod fattigdom" og andre lignende "krige" – ikke er en væbnet konflikt i den humanitære folkerets forstand. Begrebet "krig mod terror" er efter denne opfattelse alene af politisk og retorisk karakter og uden retligt indhold. Men der kan naturligvis udspille sig traditionelle væbnede konflikter efter den humanitære folkeret under begrebet "krig mod terror". Om det er tilfældet må vurderes konkret i hvert enkelt tilfælde. For eksempel var angrebet mod Afghanistan i oktober 2001 og mod Irak i marts 2003 åbenlyst internationale væbnede konflikter efter den humanitære folkeret med den konsekvens, at blandt andet de fire Genève-konventionerne er gældende" (s. 44).

"Som nævnt opfatter USA sig som i krig mod terrorismen med den konsekvens, at USA kan påberåbe sig en række bestemmelser eller

principper i den humanitære folkeret, som giver stater særlige rettigheder. For eksempel kan personer i princippet tilbageholdes, så længe de udgør en sikkerhedsrisiko, personer kan retsforfølges under summariske retssikkerheds-garantier, mv. [...].

"Krigen mod terror" adskiller sig imidlertid på en række punkter fra traditionelle krige:

Tidsmæssigt adskiller den sig ved, at den – modsat traditionelle krige – ikke har noget præcist begyndelses- eller sluttidspunkt. I princippet er "krigen mod terror" først slut, når den sidste terrorist er udryddet, og det kan desværre nok antages at have ganske lange perspektiver.

Personmæssigt adskiller "krigen mod terror" sig fra traditionelle krige ved, at den i den humanitære folkeret så afgørende sondring mellem kombattanter og civile er blevet udvisket. Terrorister bærer ikke uniform og bærer heller ikke deres våben synligt, som det kræves for at være kombattant. Tværtimod opererer terrorister ofte – og gemmer sig – blandt civile. Sondringen er blevet yderligere tilsløret ved den amerikanske anvendelse af kategorien "ulovlige kombattanter" – som ikke kendes fra Genève-konventionerne – som falder helt uden for beskyttelse som krigsfange eller civil i Genève-konventionerne.

Geografisk adskiller "krigen mod terrorisme" sig fra traditionelle krige ved, at der ikke eksisterer nogen klart defineret slagmark. Krigen kan i princippet foregå alle steder" (s. 46). ●

Arbejdsspørgsmål

Redegør, med udgangspunkt i Lars Erslev Andersen og Peter Vedel Kessings tekster, for fordele og ulemper ved at kæde terrorisme sammen med krig.

Anne-Cathrine Riebnitzsky, sprogofficer i den danske hær. Afghanistan.

Interview: Forskellige regler i Afghanistan

Danmark har siden 2002 haft tropper i Afghanistan for at kæmpe mod Al-Qaeda og Talebanbevægelsen. 34-årige Anne-Cathrine Riebnitzsky er officer og har været udsendt i Helmandprovinsen i Afghanistan fra august 2007 til februar 2008. Hun fortæller om en fjende, der ikke spiller efter krigens regler.

► Mødet på kvindecetret i Gereskh er netop overstået. Anne-Cathrine Riebnitzsky står foran skolen og venter på, at en kollega, der er i gang med et andet møde, bliver færdig, så de kan komme videre. Hun fordriver tiden med at tale med de lokale afghanere på gaden. Pludselig ser hun en mand klædt i en lang, sort kappe, som styrer lige imod hende. Alle alarmklokker ringer.

Selvmoordsbombere er en konstant fare for danskerne i Afghanistan. I marts 2008 døde to

danske soldater af en selvmordsbombe i Gereskh i Helmand. Derfor har de danske tropper klare retningslinier. Hvis de ser ledninger, sprængstoffer eller tændmekanismer på en person, så må de skyde uden at få tilladelse først. Det er en lettelse for soldaterne at vide, at de ikke kan bebrejdes, hvis de slår et andet menneske ihjel. Reglerne giver tryghed.

”Han styrer lige imod mig på sådan en mærkelig måde. Mange selvmordsbombere er på stoffer, så vi ser altid efter, om folk opfører

sig underligt. Ham her er der noget mærkeligt ved, og han kommer lige imod mig. Pegefingeren trykker aftrækkeren på geværet halvt ned. Jeg er klar.”

Fjenden, som de danske soldater står over for, er svær at få øje på. Taleban-krigerne går klædt ligesom lokalbefolkningen. Ofte er den eneste forskel, at de bærer våben. Tit smider Taleban-krigerne blot deres våben, når de er i kamp og gemmer sig blandt lokalbefolkningen. De spiller ikke efter krigens regler. Når de danske soldater kommer til et nyt område, så er de lokale altid meget opmærksomme på, om tropperne bliver i området eller ej. Hvis de forlader området kort efter igen, så vil de lokale ikke tale med soldaterne. De ved, at Taleban går efter de folk, der har talt med soldaterne, så de risikerer at blive slået ihjel, hvis de taler med soldaterne.

Manden med kappen nærmer sig. ”Ens sanser er helt skærpet, når du er et sted som Afghanistan – du ser alt, du lugter alt, du hører alt. Et eller andet i mig siger mig, at jeg ikke skal skyde ham. Jeg har jo ikke lyst til at slå en uskyldig ihjel.”

Konflikten i Afghanistan bliver betegnet som en internationaliseret ikke-international væbnet konflikt. Internationaliseret, fordi den afghanske regering får hjælp af NATO (blandt andet Danmark). Og i en borgerkrig gælder dele af krigens regler. For eksempel må soldaterne gerne skyde på modstanderen i de områder,

hvor der er kamphandlinger, og hvor Taleban er meget aktive. Men store dele af Afghanistan er mere fredelige. Her må soldaterne kun skyde i selvforsvar.

”Hvad nu, hvis det ikke er en selvmordsbomber? Det er voldsomt at stå over for en SÅ anderledes modstander. Der er ingen regler. Da han er halvanden meter fra mig, breder han meget langsomt armene ud.”

De danske soldater bliver altid grundigt briefet, hver gang de kører ud. Og før et angreb går i gang, skal der søges om godkendelse fra højere sted. De skal vide præcist hvilke regler, som gælder i dette område. Den danske hær har jurister med i Afghanistan, som vurderer krigens regler i forhold til hvert enkelt angreb. Det er ikke alle typer projektiler, de må bruge, og de annoncerer altid deres angreb til lokalbefolkningen en halv eller hel time før, de går til angreb. Vi går i gang med at slås nu. Flyt jer! Det sker med højttalere eller ved hjælp fra de ældste i landsbyen. Det er frustrerende for soldaterne, fordi Taleban-krigerne for det meste når at krybe i hullerne. Men de er nødt til det for at beskytte de civile.

”Skal jeg skyde ham? Jeg vil ikke blive bebrejdet noget, hvis jeg gør. Men et eller andet siger mig, at jeg skal lade være. Jeg skyder ikke. Det viser sig, at manden blot er blind. Han er gået efter lyden af min stemme – han kom for at bede om penge til en øjenoperation.” ●

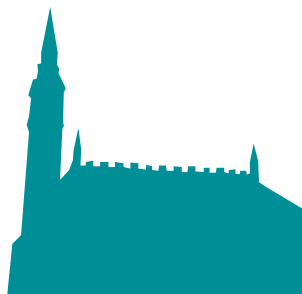
Anne Cathrine Riebnitzsky arbejder med civil-militært samarbejde (CIMIC*) i den danske hær. Hun skaber forbindelser til lokalbefolkningen ved hjælp af genopbygningsprojekter, hvor afghanske kvinder får hjælp til at skabe deres eget liv – for eksempel med en symaskine.

Hvad er CIMIC? Cimic er en forkortelse af Civil-Military Co-operation, som er en betegnelse for samarbejdet mellem en stats væbnede styrker og civile organer/organisationer, som arbejder i krigszoner.

Konflikten i Afghanistan bliver betegnet som en internationaliseret ikke-international væbnet konflikt. Se hvilke regler, der gælder i model s. 46. I en ikke-international væbnet konflikt anerkendes oprørere ikke som kombattanter. Det vil sige, at de ikke har ret til at deltage i kamphandlingerne eller ret til at blive behandlet som krigsfanger. Derimod behandles de efter afghansk lov som civile, der kæmper ulovligt og bliver dømt som kriminelle. NATO's soldater, herunder de danske, må lovligt nedkæmpe Taleban. Men kun i det øjeblik, Taleban er i gang med kamphandlingerne. Og kun i de områder, hvor der er krig. De danske soldater skal spille efter forskellige regler afhængigt af, hvor de befinder sig i Afghanistan. Læs fakta om Danmarks mission i Afghanistan her: www.forsvaret.dk/FMN/Verdenskort/.

Arbejdsspørgsmål

- ? Undersøg, hvorfor staterne har besluttet, at ikke-statslige væbnede aktører – som for eksempel Taleban – ikke kan opnå status som kombattanter. Læs mere på www.emu.dk/gym/krigensregler.
- ? Find gode argumenter for, hvorfor Taleban ikke spiller efter krigens regler. Har de andre muligheder?
- ? Redegør for forskellige synspunkter på konflikten i Afghanistan: Hvorfor deltager Danmark? Hvad siger politikerne, soldaterne, den almindelige dansker? Identificer målet for Danmarks deltagelse i Afghanistan, og sammenhold det med de midler, vi bruger for at nå det.
- ? Undersøg, hvordan aviserne skriver om krigen i Afghanistan. Bliver ordene terror eller terrorist brugt? Diskuter, hvad det gør ved dig som læser.

Terror i Danmark

› I dette afsnit får du fire synspunkter på den danske **terrorpakke***. Terror og krig er efter 11. september ofte blevet kædet sammen. De to ting har typisk intet med hinanden at gøre. Krigens regler spiller kun en rolle i forhold til terror i de tilfælde, hvor der begås terror i forbindelse med en væbnet konflikt. Røde Kors og den danske regering er sammen med de fleste andre lande enige om, at terrorangreb i fredstid skal bekæmpes som andre kriminelle handlinger – det vil sige ikke med militære midler. Denne holdning deler vi, som du kunne se i Peter Vedel Kessings tekst, ikke med USA. Vi har alligevel valgt at inddrage terrorpakken i denne sammenhæng, fordi vi også i Danmark diskuterer, hvor langt vi vil gå i kampen mod terrorismen. Vejer sikkerheden tungere end retssikkerheden? Og er krigens regler og menneskerettighederne en forudsætning for eller en forhindring i kampen mod terrorismen?

De seneste år har der været flere eksempler på terrorsager i Danmark. Der har ikke været deciderede terrorangreb, men flere er blevet anholdt og sigtet for planer om terrorangreb. For eksempel i terrorsagen fra Odense, hvor otte personer i Vollsmose blev sigtet for at have anskaffet remedier til at lave bomber.

Siden 11. september har Danmark løbende ændret sin lovgivning for at kunne håndtere truslerne om terror. Terrorpakkens første del blev vedtaget i 2002 og udvidet i 2006.

Hvad er terrorpakken? Terrorpakken dækker over et lovforslag (Lov nr. 35 af 13/12/2001), som blev vedtaget af folketinget i 2001 og som ændrede en række eksisterende, danske love: forslag til lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om konkurrence- og forbrugerforhold på telemarkedet, våbenloven, udleveringsloven samt lov om udlevering af lovovertrædere til Finland, Island, Norge og Sverige.

Bringer terrorkpakken den danske retsstat i fare, fordi man giver politi og efterretningsvæsen udvidede beføjelser, eller er pakken en nødvendighed, som hindrer terror her-hjemme? Læs fire forskellige synspunkter:

SYNSPUNKT

Foto: Birgitta Wolfgang Drejer

BIRGITTE KOFOD OLSEN
VICEDIREKTØR, INSTITUT FOR
MENNESKERETTIGHEDER, 2007

” Danskernes retssikkerhed er truet på grund af terrorlovgivning og øget overvågning. ”

Institut for Menneskerettigheder: Danskernes retssikkerhed er sat på spill

Politikernes forsøg på at hindre terrorhandlinger på dansk grund har taget overhånd og har sat danskernes retssikkerhed på spil, lyder det fra Institut for Menneskerettigheder i den årlige rapport 'Menneskeret i Danmark.' fra 2007²⁰.

Ifølge vicedirektør Birgitte Kofod Olsen fra instituttet er danskernes frihed under pres. Hun peger især på terrorlovgivningen, der giver øget mulighed for at overvåge borgerne. Samtidig med at videoovervågningen øges i Københavns gader, advarer Institut for Menneskerettigheder om, at danskernes retssikkerhed er truet på grund af terrorlovgivning og øget overvågning.

Blandt andet registrerer myndighederne i dag alt trafikdata, når vi taler i telefon eller går på nettet. Og Politiets Efterretningstjeneste kan uden dommerkendelse indhente oplysninger om bøger, der bliver lånt på biblioteket, samt informationer om flypassagerers rejsemønstre.

”Ofte skal der ikke engang en nødvendighedsvurdering til, før myndighederne kan få udleveret oplysninger om borgernes privatliv. Man har heller ikke fastholdt et krav om domstolskendelse eller sikret anden form for kontrol, men overladt til efterretningstjenesten og politiet selv at foretage disse skøn,” siger hun.

” For at Politiets Efterretningstjeneste (PET) kan yde en effektiv indsats mod konkrete terrorhandlinger, er det vigtigt med en lovgivning, der giver PET de nødvendige arbejdsredskaber. ”

Foto: PET

JAKOB SCHARF
CHEF FOR POLITIETS
EFTERRETNINGSTJENESTE, 2008

PET: Vi skal have de nødvendige arbejdsredskaber!

”For at Politiets Efterretningstjeneste (PET) kan yde en effektiv indsats mod konkrete terrorhandlinger, er det vigtigt med en lovgivning, der giver PET de nødvendige arbejdsredskaber. Men det er samtidig vigtigt for PET, at terrorbekæmpelsen foregår på et retssikkerhedsmæssigt forsvarligt grundlag, og at der er en effektiv kontrol med, hvordan vi anvender de beføjelser, vi er tildelt, og som ganske ofte kan være ganske indgribende i forhold til den enkelte borger.”

Foto: Helle Moos Espersen

JUSTITSMINISTER LENE ESPERSEN
PRESSEMEDDELELSE, 1. MARTS 2006

Justitsminister Lene Espersen: Vi skal sikre balancen mellem sikkerhed og retssikkerhed!

”Det er afgørende for regeringen, at vi gør, hvad vi kan for at bekæmpe terrorisme. Regeringen lægger derfor vægt på, at myndighederne har de nødvendige redskaber med henblik på blandt andet at forebygge, afværge og efterforske terrorisme. For politiets vedkommende er det vigtigt, at der er de relevante muligheder for eksempel indhentelse af efterretningsmæssige oplysninger og for efterforskning og strafforfølgning i konkrete sager.

Samtidig er regeringen meget opmærksom på vigtigheden af, at der i forbindelse med nye initiativer på området sikres den rigtige balance mellem sikkerhed og retssikkerhed, sådan at indsatsen mod terrorisme ikke kommer til at ske på bekostning af hensynet til den enkeltes frihed.”

” Det er afgørende for regeringen, at vi gør,
hvad vi kan for at bekæmpe terrorisme. ”

Foto: Det Radikale Venstre

SIMON EMIL AMNITZBØLL
DET RADIKALE VENSTRE, 2008

Simon Emil Amnitzbøll:

Hvis vi opgiver retsstaten, får terroristerne den første sejr!

”Efter de forfærdelige terrorangreb 11. september 2001 kom store dele af den vestlige verden i en lidt speciel mental tilstand. Vi blev alle meget overraskede, men det må ikke blive en undskyldning for at sætte retsstaten på spil. Terroristerne angriber det åbne, frie, demokratiske samfund. Og det er det, vi skal forsvare. Vi har brug for at gennemgå den nuværende terrorlovgivning med tættekam og få fjernet de værste elementer. Fra radikal side har vi foreslået, at der skal nedsættes en terrorkommission, der skal se på, hvor vi er gået for langt i lovgivning, og om der på den anden side er brug for alternative tiltag. Hvis vi opgiver retsstaten, giver vi terroristerne den første sejr. Det er hverken nødvendigt eller fortjent.”

Arbejdsspørgsmål

- ? Diskuter, om den danske terrorpakke krænker **grundlovens*** frihedsrettigheder (§71-85). Find grundloven her: www.grundloven.dk og terrorpakken her: www.folketinget.dk, søg efter 2005-06 L 217. Hvad mener du?
- ? Er det efter din vurdering lykkedes regeringen at sikre den rigtige balance mellem sikkerhed og retssikkerhed i kampen mod terror?

Hvad er grundloven? Tankerne bag vores moderne grundlov er tænkt af den franske filosof Montesquieu. Han mente, at den øverste magt skulle fordeles over institutioner, der hver for sig er uafhængige og dermed kontrollerer hinanden og udøver hver sin vigtige magt i samfundet. Ud fra Montesquieus idé skabtes teorien om magtens tredeling i den udøvende magt (regeringen), den lovgivende magt (folketinget) og den dømmende magt (domstolene). Læs mere på www.folketinget.dk.

Globalisering og krigens regler >>>

Civilklædte private sikkerhedsfolk fra Blackwater sammen med spanske og amerikanske soldater i skudveksling med irakiske demonstranter. Najaf Irak, november 2007.

Foto: AP Photo/Polfoto/Gervasio Sanchez

● Dette kapitel handler om globalisering og krig. Globaliseringen ændrer kriges anatomi, de metoder og de midler, som parterne i en krig anvender. Krigsførelse varetages ikke nødvendigvis længere af en national hær. Opgaven kan udliciteres.

Vi tager udgangspunkt i, hvordan globaliseringen påvirker krig og reglerne for krig, og vi koncentrerer os om privatisering af krig. Det vil sige den proces, hvor private virksomheder under en væbnet konflikt overtager en del af de opgaver, som tidligere blev udført af konventionelle soldater. Samtidig tilbyder virksomhederne nye ydelser som for eksempel post-konflikt genopbygning og beskyttelse.

Private aktører i krige er ikke et nyt fænomen. Stater har altid brugt såkaldte **lejesoldater***. Det nye består i omfanget af anvendelsen af private sikkerhedsfirmaer. Disse virksomheders omsætning har siden slutningen af 1990'erne været stærkt stigende. Se s. 60.

Staternes brug af de private sikkerhedsfirmaer udfordrer krigens regler. Langt de fleste af de privatansatte deltager som udgangspunkt ikke direkte i kamphandlingerne. Men de er som regel bevæbnede og ender indimellem alligevel midt i kamphandlingerne, fordi de for eksempel bliver angrebet. Samtidig kommer de som bevæbnede aktører meget tæt på civilbefolkningen uden nødvendigvis at være klar over, hvordan den skal beskyttes. Røde Kors mener, at det er staternes ansvar at sørge for, at de privatansatte, der inddrager i konflikten, kender reglerne. Og at de bliver retsforfulgt, hvis de ikke følger dem.

Dette kapitel handler især om virksomheder, der leverer ydelser som sikkerhed og beskyttelse under en krig. De kaldes mange forskellige ting, blandt andet lejesoldater og private militære firmaer. I kapitlet kalder vi dem konsekvent for private sikkerhedsfirmaer.

I det indledende dilemma tager vi udgangspunkt i to forskellige situationer, hvor der bruges ansatte i private sikkerhedsfirmaer. Kan vi klare os uden dem, og hvad gør vi, hvis de overtræder reglerne? Du får fire synspunkter – blandt andet fra Udenrigsministeriet og Dansk Flygtningehjælp. I baggrundsteksterne kan du læse tre interviews: et med Anna Leander, der forsker i private sikkerhedsfirmaer, et med Alison Bayles, der er diplomat og beskæftiger sig med private sikkerhedsfirmaer politisk, og endelig et interview med danske Michael Holmgaard, som tidligere har været i Irak udsendt for et privat sikkerhedsfirma.

Hvad er en lejesoldat? I krigens regler er definitionen af en lejesoldat meget snæver, og der er stort set ingen af de ansatte i private sikkerhedsfirmaer, der falder ind under den. For at være lejesoldat må man for eksempel ikke have samme nationalitet som nogen af de stridende parter. Ifølge Genève-konventionerne er det ikke ulovligt at bruge lejesoldater, men en lejesoldat har ikke samme privilegier og rettigheder som en almindelig soldat (I Tillægsprotokol, artikel 47).

Foto: AP Photo/Polfoto/Virginian-Pilot, Chris Curry

Demonstrant Mark Colville fra Connecticut er dækket af kunstigt blod. Han gennemspiller sammen med andre hændelserne på Nissour-pladsen som en del af en protestaktion mod Blackwater. New York, oktober 2007.

Private sikkerhedsfirmaer – skydegale cowboys eller en nødvendighed i moderne krig?

› Krigen i Irak bliver kaldt den første privatiserede krig, fordi antallet af private sikkerhedsfirmaer er meget stort. Det er svært at få et præcist overblik over, hvor mange personer, der arbejder for private sikkerhedsfirmaer i Irak, men organisationen Human Rights First vurderer, at der er 35.000 personer i landet, som udfører militærlignende sikkerhedsopgaver²¹. Det gør de private virksomheder til den næststørste bevæbnede sikkerhedsstyrke i Irak – kun overgået af USA. Eksempelvis er sikkerhedsfirmaet Blackwaters kontrakter for den amerikanske hær steget fra 3,5 million kr. i 2001 til 2,8 milliarder kr. i 2006²².

De private sikkerhedsfirmaer tjener penge på at arbejde for lande, virksomheder og organisationer verden over i konfliktområder. For

eksempel ved at være livvagter for diplomater, beskytte bygninger og virksomheder eller hjælpe organisationer med at uddele nødhjælp.

De private sikkerhedsfirmaer er blevet en fast del af konflikter i dag. De gør det muligt for virksomheder og hjælpeorganisationer at arbejde i områder, hvor de ellers ikke kunne være. Samtidig har sikkerhedsfirmaerne også været indblandet i en række episoder, hvor civile er blevet slået ihjel – for eksempel i Irak – og ansatte fra private sikkerhedsfirmaer deltog også i nogle af overgrebene i Abu Ghraib-fængslet²³. Indtil videre er ingen personer fra private sikkerhedsfirmaer blevet retsforfulgt i forbindelse med krigen i Irak.

Der er delte meninger om de private sikkerhedsfirmaer. Er de skydegale cowboys eller en helt nødvendig del af arbejdet i et konfliktområde – for eksempel i forbindelse med genopbygningen af Irak?

Minerydning umuligt uden

Ingen af de voksne når at reagere, før bomben sprænger. De to børn på to og tre år bliver dræbt på stedet. Kort forinden har børnene fundet et lille stykke metal, som stikker op af jorden – og et af børnene hiver i det. Det viser sig at være en kun delvist eksploderet bombe.

Ulykken sker, da to fattige familier fra et landområde i Basra-regionen i Irak pløjer en mark med tomater. Familierne ved godt, at der er mange miner i området, men de har ikke noget valg. De er fattige og afhængige af at kunne dyrke jorden.

”På trods af klare skilte med ’minefare – gå ikke ind på marken’, fortsætter familierne med at dyrke jorden. De har set, hvor farligt der er. De har mistet deres børn. Men de har ikke andet valg – og de kan ikke bare finde jord andre steder,” fortæller operationsleder Roger Fasth fra Dansk Flygtningehjælp, som siden 2003 har arbejdet med at fjerne ammunition og miner i Basra-regionen.

”Jeg var i en by i Irak, hvor der lå ammunition over det hele. Og folk gik bare rundt midt i det. Det var forfærdeligt at se. Derfor er det også utroligt vigtigt, at vi ud over at få fjernet så meget ammunition som muligt også underviser irakerne i, hvordan de skal omgås miner, så antallet af ulykker mindskes,” siger Roger Fasth.

Ueksploderede bomber og anden ammunition fra krigene i regionen forhindrer irakiske borgere i at kunne leve et almindeligt liv, og samtidig lemlæster og dræber de børn, unge og gamle. Dansk Flygtningehjælps arbejde i Irak med at fjerne miner er en vigtig del af genopbygningen af Irak. Organisationen har hyret et privat sikkerhedsfirma til at sørge for medarbejderne i Basras sikkerhed. Det er primært kriminalitet, som er problemet. Med 30 kørsler ud i området om dagen er det nødvendigt at være sikret. Uden de private sikkerhedsfirmaer ville organisationen ikke kunne arbejde i Irak.

Mohammed Hafiz, 37, viser et billede af sin afdøde 10-årige søn, Ali Mohammed. Ali Mohammed var en af de civile, der mistede livet den 16. september 2007 på Nissour-pladsen i Bagdad, hvor Blackwater folk åbnede ild og dræbte civile.

Foto: AP Photo/Poifoto/Khalid Mohammed/File

Nedslagtingen på Nissour-pladsen

16. september 2007. Det er omkring middagstid og varmt i Bagdad. 20-årige Ahmed Haithem kommer kørende i en bil sammen med sin mor, Mohassin. Ikke langt derfra er en bombe netop eksploderet, og sikkerhedsfirmaet Blackwater er kørt ud for at evakuere amerikanske diplomater.

Ahmed Haithem kører bilen ind mod Nissour-pladsen. Foran dem har fire pansrede Blackwater-køretøjer blokeret den store rundkørsel på torvet. De har spærret pladsen for at lade diplomaternes vogne komme hurtigt væk fra området. Pludselig splintrer en kugle forruden og fortsætter gennem Ahmed Haithems hoved. Mohassin skriger. Den 38-årige politibetjent Khalaf løber over til bilen og forsøger at hjælpe. Men han kan ikke komme til, fordi moderen klamrer sig til sin livløse søn.

Betjenten forsøger at få Blackwater-folkene til at indstille skydningen. Uden held. Mohassin bliver kort efter dræbt af en anden kugle. Skyderierne tager til, og Khalaf vælger at flygte. Han gemmer sig bag en bakke, mens bevæbnede Blackwater-ansatte fortsætter skyderiet. Folk flygter fra kuglerne. Et kvarter senere kører de fire køretøjer videre. Tilbage på pladsen ligger 17 døde og 24 sårede.

Det amerikanske forbundspoliti, FBI, konkluderer et par måneder senere, at de ansatte fra Blackwater helt uden grund skød og dræbte mindst 14 ud af 17 civile irakere på Nissour-pladsen den dag²⁴. Den amerikanske organisation Centre for Constitutional Rights har lagt sag an mod Blackwater på vegne af de berørte irakere. Læs mere på www.democracynow.org ●

Der er delte meninger om de private sikkerhedsfirmaer. Er de skydeglade cowboys eller en helt nødvendig del af arbejdet i et konfliktområde? Læs fire forskellige synspunkter:

Foto: Peter K. Jensen, Guardian

Guardian, dansk sikkerhedsfirma, der opererer i Irak: Vi er nødvendige!

MIKKEL CHR. RUNBERG
MANAGING PARTNER
GUARDIAN, 2008

”Nødhjælpsarbejdere og ansatte i virksomheder udsættes i stigende grad for vold under deres arbejde i kriseområder og udviklingslande. De har behov for beskyttelse af deres medarbejdere. Alligevel oplever vi i Danmark stor modstand mod private, bevæbnede vagter til beskyttelse af danske interesser i udlandet. Vi tror, det skyldes, at ifølge de danske traditioner, så er det politiet eller militæret, der må udføre disse opgaver. Derfor arbejder danske virksomheder, der yder bevæbnet beskyttelse i udlandet, i en gråzone. Det er ikke situationen i for eksempel USA og Storbritannien.

Men behovet for beskyttelse er blevet kritisk i lande som eksempelvis Irak, Afghanistan og Sudan, og dansk politi og militær kan ikke beskytte den danske humanitære indsats, fordi der ikke er ressourcer nok. Guardian opfordrer derfor til, at den danske regering tager politisk stilling til danske private sikkerhedsfirmaer og regulerer – det vil sige sætter rammer – for deres arbejde, så vi i fællesskab kan støtte befolkningerne i det nødvendige omfang.

Den generelle kritik af private sikkerhedsfirmaer bør vurderes på baggrund af det faktum, at private sikkerhedsfirmaer leverer mange ydelser, der spænder fra rengøring, madlavning og projektstøtte til bevæbnede vagter. Disse firmaers serviceydelser har været en forudsætning for og er en nødvendig del af indsatsen i for eksempel Irak. Den samlede omsætning i den private sikkerhedsbranche udgør cirka 200 milliarder dollars på verdensplan. Det er vigtigt at huske, at private sikkerhedsfirmaer udfører arbejde, der afgørende støtter den humanitære indsats i kriseområder eller udviklingslande. Bevæbnede sikkerhedsvagter udgør kun omkring 5-7 % af den samlede omsætning.”

Foto: Dansk Røde Kors

ANNE SOFIE LAURITZEN
RÅDGIVER, FOLKERETSENHEDEN,
DANSK RØDE KORS, 2008

Røde Kors: Staterne skal leve op til deres ansvar!

”Nogle mener, at private sikkerhedsfirmaer, der arbejder i krig, befinder sig i et juridisk tomrum – altså falder uden for krigens regler. Det er ikke rigtigt. Krigens regler gælder for alle – også ansatte i private sikkerhedsfirmaer. I krigens regler er der grundlæggende to typer personer: civile og soldater. Der er ingen mellemveje. Hvis de ansatte i de private sikkerhedsfirmaer løser militære opgaver, som for eksempel beskyttelse, og opfylder kriterierne for at være kombattanter, så er de soldater. Hvis de løser civile opgaver, som for eksempel at bygge brønde, er de civile. Hvis de er civile, må de ikke tage del i kamphandlingerne, og de må heller ikke angribes. De ansatte i firmaerne skal følge de regler, der gælder for dem – som soldater eller civile. Langt de fleste privatansatte er civile.

I Røde Kors mener vi ikke, at private sikkerhedsfirmaer i krig skal forbydes, så længe de retter sig efter reglerne. Det største problem er, at staterne ikke lever op til deres ansvar. Det er staternes ansvar at lave rammer for, hvilke opgaver de private sikkerhedsfirmaer skal udføre. Det er også staternes ansvar at stille krav om, at private sikkerhedsfirmaer følger reglerne – og at retsforfølge firmaerne, hvis det ikke sker. Formålet er at beskytte civilbefolkningen i krigsområder, hvor de private sikkerhedsfirmaer arbejder.”

” Det er staternes ansvar at stille krav om, at private sikkerhedsfirmaer følger reglerne – og at retsforfølge firmaerne, hvis det ikke sker. ”

” Det er et meget alvorligt og grænseoverskridende skridt for en NGO at benytte sig af bevæbnede vagter. ”

Foto: Dansk Røde Kors

ARNE VÅGEN

INTERNATIONAL CHEF

DANSK FLYGTNINGEHJÆLP, 2008

Dansk Flygtningehjælp: Vi kan ikke hjælpe uden!

”Dansk Flygtningehjælp anvender i enkelte lande private sikkerhedsfirmaer for at varetage sikkerheden for personalet. Det er nødvendigt for at beskytte os primært imod kriminalitet i situationer, hvor et lands myndigheder ikke kan beskytte hverken sine borgere eller organisationer som vores. Vi vil gøre vores yderste for at sikre vores tilstedeværelse således, at vi kan bidrage til at afhjælpe de humanitære behov.

Når vi beslutter os for at anvende et sikkerhedsfirma, er det af stor betydning, at firmaet er lokalt forankret. Vi anvender ikke udlændinge. Der kan være tale om udenlandsk ledelse, men vagterne skal være nationalt ansatte. Det bidrager til, at det civile samfund, der omgiver os, har nemmere ved at godtage tilstedeværelsen af vores vagter. Det er også en forudsætning, at myndighederne accepterer ordningen, og at juridiske forhold er afklarede. Det vil sige, at licenser og tilladelser til at bære våben må være på plads.

Det er et meget alvorligt og grænseoverskridende skridt for en NGO²⁵ at benytte sig af bevæbnede vagter. Situationer kan kræve det, og vores erfaring viser, at det har en afskrækkende effekt på kriminelle elementer. Vi sikrer os altid, at vi har den daglige overordnede ledelse af en vagtstyrke, at de er trænet, og at de forstår, hvilken opgave de har, og hvorfor de har den. Der skal heller ikke være tvivl om, hvem de arbejder for, og de vil altid optræde med en Dansk Flygtningehjælp-identitet – logoer, biler – så de ikke forveksles med militære grupper og andre væbnede elementer.”

Foto: Lars Grunwald

AMBASSADØR PETER TAKSØE-JENSEN
CHEF FOR UDENRIGSMINISTERIETS
JURIDISKE TJENESTE, 2008

Udenrigsministeriet: Militære opgaver skal ikke udliciteres!

”Danmark anvender ikke private sikkerhedsfirmaer til at varetage militære opgaver i forbindelse med internationale militære operationer.

Det er for Danmark helt afgørende, at vi ved deltagelse i en væbnet konflikt fuldt ud efterlever alle relevante internationale konventioner, herunder i særdeleshed de der søger at beskytte krigens ofre. Alene af den grund bør alle kamphandlinger og øvrige militære opgaver i væbnede konflikter ikke udliciteres, men gennemføres af regulære danske militære styrker, der er fuldt ud underlagt vores internationale forpligtelser i henhold til den humanitære folkeret.

Det betyder imidlertid ikke, at private sikkerhedsfirmaer ikke kan udføre et vigtigt arbejde i konflikt eller post-konflikt situationer. Danmark bruger for eksempel private sikkerhedsfirmaer til at beskytte danske ambassader, diplomater og rådgivere i Irak og Afghanistan, hvor sikkerhedssituationen fortsat er usikker.”

” Det er for Danmark helt afgørende, at vi ved deltagelse i en væbnet konflikt fuldt ud efterlever alle relevante internationale konventioner. ”

I et konfliktområde findes der ifølge krigens regler to typer aktører: kombattanter og civile.

En kombattant er en soldat, der har ret til at anvende væbnet magt. Soldaten er medlem af de væbnede styrker eller af en militærs eller oprørsstyrke, der kæmper på vegne af en stat. Kombattanter kendes ved, at de:

- bærer deres våben åbenlyst
- kæmper i overensstemmelse med krigens love
- er under ansvarlig kommando med sanktionsmuligheder
- bærer uniform eller andet tegn på, at de hører til særlig en gruppe.

Læs om kravene til kombattanter i Den tredje Genève-konvention, artikel 4.

Genève-konventionerne beskytter soldater, der ikke længere deltager i kamphandlingerne. Soldater, som bliver taget til fange, får status som krigsfanger, og dermed får de en bred vifte af rettigheder. De skal for eksempel frigives, når krigen er ovre.

Civile er personer, der ikke tilhører de væbnede styrker og ikke deltager i kampen. De har ikke noget med krigen at gøre og skal beskyttes. Civile mister deres beskyttelse, hvis de deltager i kamphandlingerne. Læs om definitionen på civile i Tillægsprotokol, artikel 50.

BAGGRUND

Private sikkerhedsfirmaer

Anna Leander og Alyson Bailes har begge beskæftiget sig indgående med private sikkerhedsfirmaer: Anna Leander som lektor ved Copenhagen Business School (CBS), Alyson Bailes som diplomat. I de følgende interviews tegner vi forskellige billeder af markedet for private sikkerhedsfirmaer, som de to fagfolk ser det. Derudover får du et interview med Michael Holmgaard, tidligere ansat i et privat sikkerhedsfirma.

ANNA LEANDER, LEKTOR

COPENHAGEN BUSINESS SCHOOL

Interview: De private sikkerhedsfirmaer skal kontrolleres

Hvorfor er de private sikkerhedsfirmaer attraktive for staterne?

”Den vigtigste grund er, at de private firmaer er mere fleksible, fordi de ikke er underlagt samme regler som en national hær. De er eksempelvis ikke underlagt samme grad af politisk kontrol og er ikke afhængige af en demokratisk proces for at begynde deres arbejde. De er heller ikke forpligtede til at rapportere deres aktiviteter på samme måde.

Desuden er der for få soldater til de forskellige landes hære, så firmaerne leverer en efterspurgt vare. Derudover er der også sket en specialisering af for eksempel våbensystemer. De kompetencer, som det kræver at betjene nogle systemer, findes kun i specialiserede private virksomheder. Endelig har de private sikkerhedsfirmaer ikke samme interne regler som hæren. Ansatte i hæren har rettigheder. De skal have en fastsat løn, og mange har faste kontrakter. Private virksomheder derimod kan ansætte folk på korte kontrakter og til meget lav løn. Derudover er der også meget nøje regler i hæren, som betyder, at der kræves en bestemt uddannelse eller en bestemt rang for at kunne varetage et bestemt ansvar. Private virksomheder har ikke de samme

regler for, hvem de kan ansætte til hvilke opgaver.”

Hvad mener du, er det største problem forbundet med de private sikkerhedsfirmaer?

”Det største problem er, at de militariserer vores politiske praksis. De bidrager til at gøre militære tankegange centrale og til at marginalisere politiske og diplomatiske løsninger på problemer. Grunden er ikke, at sikkerhedsvirksomheder konspirerer for at skabe usikkerhed. Det er blot en konsekvens af, hvordan et marked fungerer. Virksomheder sælger ydelser og produkter. De reklamerer for disse ved at forklare, hvor stort behov der er for dem. Sikkerhedsvirksomheder har gjort dette med succes. Der sker en militarisering af samfundet og af politikken. Resultatet er nogle gange helt absurd, som når for eksempel halvdelen af det amerikanske bidrag til genopbygningen efter konflikten i Liberia går til en privat virksomhed, som skal træne 7.000 soldater, mens den anden halvdel skal dække alt andet inklusive skoler, hospitaler, lovreformer og infrastruktur.”

Hvad er problemet omkring regulering af private sikkerhedsfirmaer?

”Det store spørgsmål er, hvordan man kan skabe et reguleringssystem, som dækker de private sikkerhedsfirmaer i praksis – ikke kun i teorien. Og som vil gøre det muligt at holde virksomhederne ansvarlige for deres handlinger samt beskytte deres ansatte. Debatten startede tidligt i 1990’erne og havde mange facetter. Men siden Blackwater-sagen i Irak i 2007, hvor 17 mennesker blev dræbt på Nissour-pladsen, er fokus flyttet over på beskyttelsen af de civile rettigheder. Det er fortsat uklart, om der er nogen, der vil blive holdt ansvarlige for hændelsen. Selvfølgelig sker der lignende ting i de almindelige hære, men der har man den militære straffelov, som placerer et ansvar. Der er intet lignende for private sikkerhedsvirksomheder. Til dato har der været flere end 60 retssager om militære overgreb mod civile i Irak. Ingen retssag har drejet sig om at afklare private ansattes overgreb på trods af, at de private ansatte har været involverede i en lang række overgreb inklusive i Abu Ghraib-afhøringerne. Røde Kors mener, at den eksisterende lovgivning er tilstrækkelig, hvis staterne benyttede sig af den. Men det gør de åbenbart ikke. Det er derfor tydeligt, at en mere præcis og bindende lovgivning på området er nødvendig,

hvis virksomheders respekt for civile rettigheder skal øges.”

Hvorfor skal de private sikkerhedsfirmaer overholde krigens regler?

”Firmaerne burde følge Genève-konventionerne for deres egen beskyttelses skyld. I en krig, hvor krigens regler respekteres, er de privatansatte også garanteret basale ting som en retslig proces, ingen vilkårlige henrettelser eller tortur. Men i praksis er virksomhederne internt splittet i forhold til, hvordan de skal følge konventionerne. Ledelsen har tit en interesse i at markedsføre, at de følger Genève-konventionerne. Mange ansætter også juridiske konsulenter for at sikre, at virksomheden har en politik om menneskerettigheder, at alle ansatte får en introduktion til krigens regler, og at virksomheden underskriver nogle af de mange frivillige retningslinier for opførsel under deres arbejde. Men samtidig er både ledelse og ansatte meget tøvende med at følge op på og rapportere om de overgreb, som naturligvis sker, fordi de ansatte er under pres. Og de er endnu mere tøvende i forhold til at udvikle et bindende system, som garanterer at konventionerne bliver overholdt.” ●

Foto: WMDC

ALYSON BAILES, GÆSTEPROFESSOR PÅ
ISLANDS UNIVERSITET OG TIDLIGERE
BRITISK AMBASSADØR I FINLAND

Interview: Effektivitet gennem regulering

Du har skrevet, at de private sikkerhedsfirmaer kan være nyttige, at man ikke skal lægge afstand til dem. Og at man skal tænke sig om, når man vil regulere dem. Hvad mener du med det?

”De private sikkerhedsfirmaer sætter gang i stærke følelser. Det gør de, fordi vi i Vesteuropa er blevet vant til, at det kun er regeringen, der har ret til at udføre militært arbejde. Tilbage i 1800-tallet besluttede mange europæiske stater, at det var en god idé at have en stor værnepligtshær, som staten kontrollerede – altså at staten fik voldsmonopolet. Op til da var det helt anderledes, og hærene bestod nærmest udelukkende af lejesoldater.

Men man kan også med rette være bekymret i øjeblikket. For de private firmaer kan komme ud af kontrol, de kan gøre forfærdelige ting, og det er svært at straffe dem. Jeg mener selvfølgelig, at firmaerne skal reguleres – så vi undgår sager som for eksempel Blackwater, der skyder civile. Det skal gøres med bedre kontrakter og bedre regulering af, hvordan de som våbenbærere skal

opføre sig. Jeg mener, at vi koncentrerer os for meget om at give staten voldsmonopol – altså at det alene er staten, der kan udøve vold, bruge våben, kontrollere hæren og for eksempel henrette. Vi tænker ikke på, om regeringen kan håndtere det ansvar? Måske skaber vi statshære, der opfører sig dårligere over for deres egen befolkning, end private militære firmaer ville gøre. Private firmaer har ikke fjender, det er ikke meningen, at de skal have følelser omkring det, de gør. Hvis de bliver sendt ind for at genoprette lov og orden, så gør de det. Rege- ringshære synes nogle gange, det er i orden at dræbe mennesker fra en bestemt etnisk gruppe. Hvis du kigger på det som helhed, så er det ikke spørgsmålet om, hvorvidt en hær er offentlig eller privat, der afgør, om en soldat opfører sig brutalt eller korrekt. Det er et spørgsmål om reguleringen og kontrollen. Derfor er der ingen grund til som udgangspunkt at være bange for de private aktører på sikkerhedsmarkedet. Tværtimod kan vi bruge dem til meget. Vi vil gerne betale så lidt som muligt til missioner i

Blackwater-ansatte beskytter amerikanske diplomater under et møde med Bani Hassan stammen og dens overhoved Sheikh Muthanna al-Hatem al-Hassan. Irak, 2005.

udlandet. De private militære firmaer er en måde at udvide vores egne væbnede styrker på. Det skal vi være interesserede i, for det betyder, at stater kan gøre andre ting. Det kan frigøre

ressourcer. Men det skal ikke føre til misbrug. Men sammenlign det med to lastbiler – hvorfor ikke få den bedste, man kan få?” ●

Arbejdsspørgsmål

- ? Hvilken ideologisk tankegang kan privatiseringen af krig være udtryk for?
- ? Hvilke forhold gør, at man både før 1800-tallet og igen i dag i høj grad bruger privatansatte i krig? Kan du finde nogen ligheder mellem samfundet dengang og i dag?

Michael Holmgaard i Irak,
december 2005.

Interview: Kald mig, hvad I vil!

I 10 år har 36-årige Michael Holmgaard arbejdet i de farligste områder i verden. Både for den danske hær, FN og private sikkerhedsfirmaer. Hans sidste mission var i Irak. Han bliver kaldt lejesoldat, security contractor og privat soldat. Men han er ligeglad, hvad folk kalder ham: "Kald mig, hvad I vil. Jeg er der bare for at løse mine arbejdsopgaver."

► Pludselig lyder braget. Michael Holmgaard kigger ud af forruden. Intet at se. Men i bakspejlet ser han, at bilen bagved står i flammer og ligger på siden. Han griber hurtigt radioen og kalder de andre vogne. Intet svar fra bilen bag ham. Hvis alle meldte tilbage på radioen, ville konvojen af biler hurtigt køre væk.

"Men bilen bagved os er ødelagt af en vejsidebombe, og kolleger er i fare. Og dem stikker vi ikke af fra. Derfor står jeg ud af bilen og løber tilbage til den brændende bil," fortæller Michael Holmgaard. I bilen ligger tre døde kolleger. Der er intet at gøre.

”Den ene aften ligger du med din makker og ser dvd-film, griner og snakker om familien. Den næste dag sidder du med en død kammerat i skødet. Så tænker man da over, at det kunne være mig næste gang. Men det er vilkårene. Du skal gøre op, om det er det, du vil,” siger Michael Holmgaard.

Konstant pres

Midt i 2005 rejste Michael Holmgaard til Irak. Ikke som soldat i den danske hær, men på en 11-måneders kontrakt for det britiske sikkerhedsfirma ArmorGroup. Firmaet løser opgaver for organisationer, myndigheder og virksomheder i Irak. I de 11 måneder var Michael blandt andet med til at uddanne irakiske sikkerhedsvagter til landets justitsministerium og sørge for sikkerheden for konvojer, der fragtede ambulancer og andre varer rundt i Irak.

”Når jeg kørte rundt i Bagdad, så var jeg glad for, at jeg havde en 10-krone i lommen. Den kunne jeg altid putte op i røven, så jeg ikke sked i bukserne.”

Vejsidebomber, selvmordsangreb og skyderier var hverdag. Og i perioder begyndte Michael dagen med at pakke alle sine ejendele ned i en lille kasse, så de hurtigt kunne blive sendt hjem, hvis han ikke overlevede dagen. Det var firmaets politik.

”Du var under pres hele tiden – men til sidst vænner du dig til, at der er eksplosioner og skyderier. Jeg har den overbevisning, at hvis man tænker for meget over tingene, så bliver du bange – og så kan man ikke arbejde.”

Politisk fordel

Som ansat for et sikkerhedsfirma er du ikke en del af konflikten. Det ser Michael Holmgaard som en fordel:

”Når en dansk soldat dør i Afghanistan eller Irak, så vender stemningen i Danmark imod regeringen – og den kunne føle sig presset til at trække tropperne ud. Ligesom Spanien gjorde det i Irak. Men hvis jeg døde i Irak, så ville jeg ikke komme i nyhederne. Og hvis jeg gjorde, så kunne statsministeren jo bare sige, at jeg selv havde valgt mit job. Det er endnu en fordel ved private sikkerhedsfirmaer: Vi er ikke underlagt det politiske pres, og regeringerne undgår, at tab eller gidselsituationer kan skade dem.”

Michael Holmgaard tilføjer dog: ”I praksis er vi en del af konflikten, fordi vi transporterer varer, som skal bruges til genopbygningen af Irak. Vi har jo valgt side, fordi vi arbejder for amerikanerne.”

Altid brodne kar

De private sikkerhedsfirmaer bliver ofte betegnet som en skyggehær uden for juridisk kontrol, og der har været flere tilfælde, hvor sikkerhedsfirmaer har dræbt civile uden grund. Et problem som Michael Holmgaard erkender:

”ArmorGroup, som jeg arbejdede for, gør meget ud af at finde velkvalificerede folk. Men der vil altid være brodne kar, og det kan ikke undgås, at sådan noget sker. Det er forkasteligt, det som er sket med for eksempel Blackwater, men jeg har en forståelse for, hvordan det kunne ende der. Hvis du hele tiden er under pres, så

Michael Holmgaard er tidligere ansat i et privat sikkerhedsfirma. Michael Holmgaards karriere som soldat begyndte, da han som 25-årig var på mission for den danske hær i Bosnien. Siden har han blandt andet arbejdet i Kosovo, Sierra Leone, Liberia og Sydafrika. Hans sidste mission var i Irak. Efter 10 år på forskellige missioner verden over valgte Michael i 2006 at sige stop. I øjeblikket er han ansat som instruktør for forsvaret, hvor han uddanner soldater, som skal på mission til udlandet, i avanceret førstehjælp.

kræver det meget at holde sig på tærsklen,” siger han og uddyber:

”Forestil dig, at du kommer kørende i Bagdad, og bilen ved siden af dig kører meget tæt på. Du ved, at der er en risiko for, at den kan eksplodere når som helst, så er det vel forståeligt, at du vælger at skyde ned i motorhjelm på bilen.”

Hvis firmaer som ArmorGroup ikke havde været i Irak, så havde situationen set meget værre ud end i dag, mener Michael Holmgaard. Det ville betyde, at amerikanerne skulle sende titusindvis af ekstra soldater til Irak for at løse de opgaver, som sikkerhedsfirmaerne klarer.

”Uden sikkerhedsfirmaerne har virksomhederne, der arbejder i Irak, heller ikke mulighed for at være med til at genopbygge landet. Og der er flere humanitære organisationer, som arbejder i nabolandene og bruger sikkerhedsfirmaerne, når de skal ind i landet. Hvis sikkerhedsfirmaerne ikke er der, så er der tre muligheder: Organisationerne kommer ikke ind i landet. Hjælpearbejderne kommer ind i landet, men dør. Eller de kommer ind i landet og løser deres opgaver – men det sidste er der ikke mange, der tror på.” ●

Private soldater findes ikke

JURA §

Ifølge krigens regler findes begrebet private soldater ikke. Enten er man soldat eller civil.

Når en ansat rejser til Irak for et privat sikkerhedsfirma, så er han i udgangspunktet civil. Det betyder, at han ikke må tage del i kamphandlingerne eller planlægge angreb. Hvis den ansatte løser militære opgaver, er indlemmet i de væbnede styrker og samtidig lever op til definitionen på en kombattant, får han status som kombattant. Det betyder, at han bliver et legitimt mål, og at han får ret til at deltage i kamphandlingerne. Men det er sjældent, at de ansatte i private sikkerhedsfirmaer får status af kombattanter. Oftest bliver de hyret til at løse opgaver, som hæren udliciterer. De private sikkerhedsfirmaer bliver sjældent ansat til direkte at tage del i kamphandlingerne, men indimellem bliver de alligevel involveret i kamp. Det sker, enten fordi de bliver angrebet, eller fordi de selv opsøger kampen. Læs om kravene til Michael Holmgaard som civil i Tillægsprotokol, artikel 51, stk. 3.

Arbejdsspørgsmål

- ➔ Gå ind på hjemmesiderne for ArmorGroup (www.armorgroup.com) og Blackwater (www.blackwaterusa.com) og karakteriser firmaerne. Hvilke produkter sælger de? Hvilken kontrol er de underlagt?
- ➔ Diskuter, om øget privatisering og globalisering af krig fratager politikerne et direkte ansvar for krigens forløb og det derfor bliver vanskeligere at stille dem til ansvar? Er der ligefrem tale om et demokratisk problem?
- ➔ Diskuter med udgangspunkt i de tre interviews med Anna Leander, Alyson Bailes og Michael Holmgaard fordele og ulemper ved at bruge privatansatte i konfliktområder. Inddrag overvejelser omkring engagement, loyalitet, ansvar og om hvorvidt det kan lade sig gøre ikke at være en del af konflikten.
- ➔ Anna Leander siger: "Det største problem [ved de private sikkerhedsfirmaer] er, at de militariserer vores politiske praksis. De bidrager til at gøre militære tankegange centrale og til at marginalisere politiske og diplomatiske løsninger på problemer." Anna Leander mener, at de private sikkerhedsfirmaer selv skaber øget efterspørgsel på deres ydelser. Diskuter hendes synspunkt.

Retssystem og krigens regler >>>>

Den tidligere jugoslaviske præsident, Slobodan Milosevic åbner sit forsvar ved Det internationale tribunal for det tidligere Jugoslavien (ICTY) i Haag, hvor han er anklaget for krigsforbrydelser. Holland, juli 2004. Milosevic døde i 2006 og nåede aldrig at blive dømt.

Foto: AP Photo/Polfoto/Bas Czerwinski

- Dette kapitel handler om retssystemet og krigens regler. Hvordan skal man straffe, når krigens regler er blevet overtrådt, hvem kan straffe, og hvem kan dømmes?

Verdenssamfundet har de sidste tyve år samlet sig om at sætte hårdere ind over for forbrydelser i forbindelse med for eksempel krig og folke-
drab. Efter den kolde krig og opløsningen af øst- og vestblokken er to-
nen blandt mange lande mere positiv og fremadrettet. Det har blandt
andet resulteret i oprettelsen af en international straffedomstol – ICC
– i Haag, Holland.

I kapitlet tager vi udgangspunkt i et dilemma om, hvorvidt man skal
straffe eller forsones efter en konflikt. Det konkrete dilemma er fra
Uganda, men det kunne være mange andre steder. Efter dilemmaet får
du fire synspunkter på straf og forsoning – blandt andet fra en filosof
og en dommer.

I baggrundsteksterne finder du et interview med vicesstatsadvokat Lars
Plum fra Statsadvokaturen for Særlige Internationale Straffesager. Han
fortæller blandt andet, hvordan det foregår, når en krigsforbrydelse
skal efterforskes fra Danmark.

I interviewet med Bjørn Møller kan du læse om to forskellige måder at
gøre regnskabet op på: forsoningsprocessen i Sydafrika efter Apartheid
og retsopgøret i Rwanda efter folkedrabet. Derudover finder du en
faktaboks om ICC og en model over det danske og det internationale
retssystem.

Joseph Kony, leder af Lord's Resistance Army under et møde. Den demokratiske republik Congo, juli 2006.

Foto: AP Photo, Polfoto

Straf eller forsoning?

► De tævede landsbyboere til døde, de skar læber, ører og næser af deres ofre og tvang dem til at spise dem, og de bortførte op imod 20.000 børn til brug som børnesoldater og sexslaver. Samtidig drev de ca. to millioner mennesker på flugt. Lord's Resistance Army (LRA) er en af de mest bestialske og brutale oprørsbevægelser i nyere tid. Med udgangspunkt i det nordlige Uganda har gruppen siden midten af 1980'erne kæmpet for at lede Uganda efter Bibelens 10 bud. Oprørerne og den ugandiske hær indledte fredsforhandlinger i 2006.

Efter opfordring fra Ugandas regering har ICC anklaget lederen af LRA, Joseph Kony, for forbrydelser mod menneskeheden og krigsforbrydelser. Men Joseph Kony gemmer sig i junglen i Ugandas nabolande og vil ikke overgive sig til ICC. Han nægter at underskrive en endelig fredsftale, medmindre sagen ved straffedomstolen droppes mod ham. Det har den ugandiske regering accepteret. Regeringen foretrækker nu en lokal fredsftale og forsoningsproces frem for en international retssag.

Ugandas beslutning om at droppe sit ønske om international retsforfølgelse af Joseph Kony har vakt stor forundring og er blevet mødt med skepsis fra de vestlige lande. De mener, at Uganda undergraver det internationale samfunds mulighed for at retsforfølge krigsforbrydelser. Uganda derimod siger, at freden i Uganda ikke klares ved et retsopgør i et europæisk land, men ved at forsones sig på ugandisk jord.

Men kan verdenssamfundet leve med, at en så brutal forbryder som Joseph Kony stadig går rundt på fri fod og undgår straf? Er det ikke en hån mod ofrene, hvis man giver efter for Konys krav om ikke at blive straffet? ●

Er det bedre at lade være med at straffe, hvis det sikrer en bedre forsoning? Og for hvis skyld straffer vi? Er det blot for at få hævn? Læs fire forskellige synspunkter:

Foto: Privat

JESPER RYBERG

PROFESSOR I ETIK OG RETSFILOSOFI
ROSKILDE UNIVERSITETSCENTER, 2008

Jesper Ryberg, professor i etik og retsfilosofi: Nogle gange er det bedre ikke at straffe!

”Straf og forsoning er ikke nødvendigvis modsætninger. I nogle tilfælde kan retsforfølgelse og straf af forbrydere sikkert medvirke til at dæmpe eksisterende modsætningsforhold og dermed bane vejen for forsoning mellem stridende parter. I andre tilfælde kan det at dispensere for straf måske være et middel til at fremme fred og forsoning. For eksempel kan det tænkes, at fravær af retsforfølgelse og straf undertiden kan bane vejen for fredsftaler, der er til større gavn for et lands borgere end det at få straffet skurkene. Det er i den forbindelse afgørende at overveje, hvilket formål straffen bør tjene. Netop fordi vores ønske om straf ofte er båret af stærke følelser, er det nødvendigt, at vi alle laver den svære bevægelse fra maven op i hovedet, sådan at vi nøgternt kan spørge om, hvori straffens berettigelse egentlig består – hvad er formålet? Et spørgsmål der efter min mening diskuteres alt for sjældent af for eksempel vores politikere.”

” Det er nødvendigt, at vi alle laver den svære bevægelse fra maven op i hovedet, sådan at vi nøgternt kan spørge om, hvori straffens berettigelse egentlig består – hvad er formålet? ”

Hvad skal man gøre – straffe eller forsone?

SYNSPUNKT

Foto: Mette Frandsen

THOMAS BRUDHOLM, PH.D., FILOSOF
DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE
STUDIER, 2008

Thomas Brudholm, Ph.D., filosof: Retfærdigheden er vigtig – både når det handler om straf og forsoning!

”Det er klart, at krigsherrer, diktatorer og masse mordere vil gøre alt, hvad de kan, for at slippe for retsforfølgelse og straf. ”Fred for frihed” er et af de kort, de vil spille. Men vi må undgå at sende det budskab, at man kan true sig til straffrihed. Hvis dét virker, så virker retssystemet ikke; så har det i hvert fald ikke nogen forebyggende betydning, og så støtter det ikke opbygningen af retssamfund.

Det betyder ikke, at kampen mod straffrihed altid eller alene må dreje sig om retsforfølgelse og krigsforbrydertribunaler*. Der er flere muligheder, for eksempel sandhedskommissioner. Men folk der står bag så alvorlige overgreb som forbrydelser mod menneskeheden må stilles til regnskab for deres ugerninger. Det skylder vi ofrene, og det er en nødvendig del af en langtidsholdbar forsoningsproces.

Forsoning betyder ofte enten for lidt eller for meget. For lidt, når der faktisk blot er tale om et forsøg på at ”komme videre” uden nogen egentlig konfrontation med forbryderne og omsorg for ofrene. For meget, når den bygger på tilgivelse, og når social harmoni gøres til det højeste gode. For vreden kan være berettiget og harmonien er en farlig illusion. Realistisk og holdbar forsoning kan ikke stå i modsætning til retfærdighed, og forsoning er ikke et ubetinget gode. Der findes forbrydere og forbrydelser, som det kan være rigtigt aldrig at forsone sig med.”

” Der findes forbrydere og forbrydelser, som det kan være rigtigt aldrig at forsone sig med. ”

Hvad er et tribunal? Et tribunal er en midlertidig domstol. I nyere tid har der været oprettet flere internationale tribunaler: Nürnberg Tribunal et efter 2. Verdenskrig (1945-46), Det internationale tribunal for det tidligere Jugoslavien (1993-) og Det internationale tribunal for Rwanda (1994-).

Hvad skal man gøre – straffe eller forsoning?

” Det internationale samfund kan ikke leve med, at forbrydelser mod menneskeheden forbliver ustraffede. ”

Foto: KCT

ANNE BAY PALUDAN

PROGRAM MANAGER FOR AFRIKA

REHABILITERINGS- OG FORSKNINGSCENTERET

FOR TORTUROFRE, 2008

Anne Bay Paludan, Rehabiliterings- og forskningscentret for Torturofre: Straf og forsoning er ikke modsætninger!

”Straf og forsoning er ikke modsætninger. En retfærdig straf af de skyldige efter krig og grusomheder er nødvendig for at opnå forsoning.

Og straffen skal være rettidig. Det, der ofte sker efter krig, borgerkrig og folkedrab er, at alle retsinstanser er sat ud af kraft eller helt enkelt fysisk udslettet, så landet ingen mulighed har for at udøve lov og ret. Inden en retstilstand bliver genoprettet, går forbryderne ustraffet omkring. Det gør forsoning vanskelig. Selv når retssagerne kommer i gang, er det ofte enten for sent, for langt væk, eller omfatter for få af de skyldige.

Skal man så lade være med for eksempel at oprette internationale straffedomstole. Nej, for det internationale samfund kan ikke leve med, at forbrydelser mod menneskeheden forbliver ustraffede. Men straffen, når den endelig kommer, har kun begrænset virkning på forsoningen.

Sandheds- og forsoningskommissioner kan ses som et forsøg på en anden form for retfærdighed end straf. Offentligt at stå frem og sige sandheden om de forbrydelser, man har begået, kan være en form for straf for gerningsmænd og -kvinder og kan give ofrene genoprejsning.

Men sandhed, retfærdighed og straf er ikke nok til at skabe og fastholde forsoning. Hvis ikke ofrene får en form for kompensation, hvis ikke der sker en ligelig forbedring af folks levevilkår, så alle får et bedre liv, hvis ikke de grundlæggende sociale og politiske forhold, der gav anledning til krig, folkedrab eller andre grusomheder, ændres, så nedbrydes forsoningen og erstattes af uforsonlighed, og så er kimen lagt til nye krige og nye grusomheder.”

Hvad skal man gøre – straffe eller forsoning?

SYNSPUNKT

Foto: Privat

FREDERIK HARHOFF, DR. JUR., PROFESSOR I FOLKERET OG INTERNATIONALE MENSKERETTIGHEDER, SYDDANSK UNIVERSITET. UDNÆVNT SOM DOMMER VED DET INTERNATIONALE TRIBUNAL FOR DET TIDLIGERE JUGOSLAVIEN. 2008

Frederik Harhoff, dr. Jur., professor i folkeret: Forbryderes straffrihed er en hån mod ofrene!

”Oprettelsen af de to midlertidige FN-krigsforbryderdomstole for henholdsvis Jugoslavien og Rwanda, og nu også etableringen af ICC som en selvstændig og permanent international domstol uden for FN-systemet, er de håndgribelige udslag af verdenssamfundets retsopfattelse. Forbryderes straffrihed er en hån imod ofrene, og det krænger ikke blot vores retsfølelse, men også den internationale retsorden. Det går ikke an i længden at have internationale regler, der forbyder disse forbrydelser, hvis gerningsmændene alligevel går fri bagefter.

Hverken straffesager eller sandheds- og forsoningskommissioner er i sig selv nok til både at sikre en stabil retsorden og skabe national forsoning. I de allerfleste tilfælde er man nødt til at kombinere bestræbelserne på at genoprette tilliden til retssystemet og varetage ofrenes interesse i at få anerkendt deres enorme fysiske og psykiske lidelser og ikke mindst i at få at vide, hvad der skete med deres pårørende, der forsvandt.

Det er en god ide at åbne op for at gennemføre konfliktråd eller sandheds- og forsoningskommissioner ved ICC. En domfældelse ved ICC er langt fra begivenhedernes centrum og kan derfor føles utilfredsstillende både for ofrene og for befolkningen i al almindelighed. ICC's domme må nemlig ikke bare fremstå som det juridiske resultat af en ordentlig og retfærdig rettergang, de må også være aktivt og konstruktivt anvendelige i arbejdet med at genoprette den fredelige sociale, kulturelle og religiøse ligevægt i de samfund, der er eller har været hærget af væbnet konflikt.”

” Hverken straffesager eller sandheds- og forsoningskommissioner er i sig selv nok til både at sikre en stabil retsorden og skabe national forsoning. ”

Det danske retssystem og det internationale retssystem

DANMARKS NATIONALE RETSSYSTEM

DEN LOVGIVENDE MAGT:

FOLKETINGET.

DEN UDØVENDE MAGT:

REGERINGEN.

DEN DØMMENDE MAGT:

DOMSTOLEN.

DET INTERNATIONALE RETSSYSTEM

DEN LOVGIVENDE MAGT:

Ingen.

Reglerne bliver til ved at staterne bliver enige. For eksempel i FN-regi. Det er altid landenes parlamenter, der skal ratificere en konvention.

DEN UDØVENDE MAGT:

Ingen.

DEN DØMMENDE MAGT:

Enkelte tribunaler (efter 2. Verdenskrig, efter krigen i det tidligere Jugoslavien og efter folkemordet i Rwanda).

Den internationale straffedomstol (ICC).

Hvem kan blive straffet for en krigsforbrydelse?

JURA

Der er individuelt strafansvar – også når krigen raser. Hvis en soldat begår en krigsforbrydelse, er han ansvarlig for den. Men det er ikke kun den, der affyrer skuddet, der kan blive dømt. Både den person, der planlægger, tilskynder, befaler, begår eller på anden måde er involveret i planlægningen, forberedelsen eller gennemførelsen af en forbrydelse er individuelt ansvarlig for forbrydelsen (jf. artikel 7 i statuttet for Det internationale tribunal for det tidligere Jugoslavien). Det er normalt et krav, at krigsforbrydelsen skal være begået med forsæt og viden.

Militære ledere har desuden et særligt chefansvar for at forhindre forbrydelser. En militær leder er ikke kun ansvarlig for en forbrydelse, hvis han har beordret den eller deltaget i planlægningen. Den militære leder er også ansvarlig, hvis han vidste eller givet omstændighederne burde have vidst, at en krigsforbrydelse ville komme til at finde sted. I så fald skal han tage alle nødvendige og rimelige midler i sin magt i brug for at hindre krigsforbrydelsen. Læs om den militære leders ansvar i I Tillægsprotokol, artikel 86 og 87.

BAGGRUND

De følgende interviews og faktabokse giver dig baggrund for at diskutere, hvordan vi skal forholde os til retsforfølgelse og forsoning – og om det er nødvendigt at straffe. I interviewet med Lars Plum kan du læse, hvordan Danmark er med til at retsforfølge krigsforbrydere fra andre lande. I et interview med Bjørn Møller kan du læse om sandhedskommissionen i Sydafrika og retsopgøret i Rwanda.

LARS PLUM, VICESTATSADVOKAT
 STATSADVOKATUREN FOR SÆRLIGE
 INTERNATIONALE STRAFFESAGER

Foto: Dansk Røde Kors

Interview: Verdenssamfundet strammer grebet

Krigsforbrydere skal ikke længere kunne snige sig uden om at blive retsforfulgt. En global stemning for at retsforfølge krigsforbrydere har bredt sig siden Berlin-murens fald, og verdenssamfundet har oprettet ICC. Men selvom ønsket om retfærdighed er stort fra ofrenes side, så er det ikke altid let at få straffet forbryderne.

› En ung afrikansk mand går rundt i forretninger og kigger på musik, da han får et chok: På et cd-cover ser han en person, han kender alt for godt. Før han flygtede til Danmark levede han i syv år i et fængsel, fra han var 11, til han blev 17 år. I fængslet blev han sammen med andre tortureret på ordre fra fængselsdirektøren. Det skete blandt andet ved, at fangerne blev puttet i en sæk og flere gange sænket ned i en 20 meter dyb brønd, indtil de var ved at blive kvalt. Nu står han i Danmark og ser fængselsdirektøren på et cover til en gospel-cd. Det viser sig, at bøddlen har fået asyl i Danmark. Den unge afrikaner ringer straks til politiet, som sender sagen videre til Statsadvokaturen for Særlige Internationale Straffesager.

Lars Plum er ansat i Statsadvokaturen, hvor han arbejder med at efterforske og retsforfølge sager om alvorlig kriminalitet i udlandet.

”Når vi får sådan en henvendelse, så går politiet i gang med efterforskningen. Vi afhører vidner, vi rejser til området, hvor forbrydelsen er sket, og vi leder efter relevante informationer på internettet,” forklarer Lars Plum. Denne sag endte med at blive lukket, fordi den var forældet.

Statsadvokaturen blev oprettet af Justitsministeriet i 2002. ”Frem til Murens fald var der ingen lande, som beskæftigede sig med det her område, men efter Murens fald begyndte stormagterne at tale sammen igen og kigge på, hvordan man kunne retsforfølge blandt andet krigsforbrydere,” fortæller Lars Plum.

Det førte blandt andet til, at 120 lande i 1998 vedtog at oprette Den Internationale Straffedomstol, og i juni 2002 kunne domstolen begynde sit arbejde fra den hollandske by Haag, da 60 lande havde ratificeret domstolens statut. Den 1. juli 2008 har 107 lande tilsluttet sig domstolen.

”I gamle dage var det den, der vandt krigen, som havde retten til at straffe. Når du havde indtaget et land i middelalderen, så huggede du

hovederne af dem, du ikke kunne lide. Selv efter 2. Verdenskrig var det de allierede, som arrangerede Nürnberg-processen. Selvom det dengang var et forsøg på at lade retfærdigheden ske fyldest, så var det stadig sejrherren, som stod for retsforfølgningen. Derfor er der stort behov for ICC – en uafhængig international domstol, som dømmes, uanset hvem der vinder krigen,” siger Lars Plum. Danmark samarbejder med ICC om retsforfølgning af blandt andet folkedrab og krigsforbrydelser.

Den danske Statsadvokatur for Særlige Internationale Straffesager er en del af den danske anklagemyndighed. Det betyder, at hvis politiets efterforskning viser sig at have beviser nok til at kunne lave et anklageskrift, så skal sagen føres ved de danske domstole. En krigsforbryder anholdt i Aalborg skal altså retsforfølges og dømmes eller frifindes ved domstolen i Aalborg.

Meget arbejde – få domme

Siden Lars Plum og hans kolleger begyndte deres arbejde i 2002 har de haft 148 sager. To gange er der blevet afsagt dom – én er blevet frifundet, og én er blevet dømt.

”Sagerne er meget, meget komplekse og utroligt svære at efterforske,” siger Lars Plum.

Et eksempel er efterforskningen af en rwandisk statsborger, der havde fået opholdstilladelse i Danmark. Han stod på en liste med mere end 2.000 personer, som myndighederne i Rwanda ledte efter. Han var mistænkt for at have deltaget i uhyrlighederne under folkemordet i 1994. Statsadvokaturen begyndte efterforskningen i 2004, og den eftersøgte mand blev varetægtsfængslet i september 2006 og sigtet for deltagelse i folkedrab – blandt andet i en massakre på 25 personer i Rwandas hovedstad Kigali. Rwanderen nægtede sig skyldig. Efterforskningen indebar blandt andet ni efterforskningsrejser til Belgien, Canada, Rwanda, Schweiz, Tanzania og Uganda, hvor mange vidner blev

afhørt. Samtidig blev lig obduceret, og gerningssteder blev undersøgt. Men efter 11 måneders varetægtsfængsling blev manden løsladt. Der var ikke beviser nok. Efter to år og 10 måneders efterforskning blev sagen lukket.

”Nytter vores arbejde? Resultatet kan ikke måles i, hvor mange vi får dømt. Hvis man kun så på antallet af domme, så kunne man tro, at vi ikke var pengene værd,” siger Lars Plum. Men der er andre gode grunde til, at arbejdet giver mening. Og det er i høj grad af disse grunde, regeringen valgte at oprette Statsadvokaturen:

”Danmark er ikke længere et helle for krigsforbrydere. Flygtninge ved, at hvis de har begået krigsforbrydelser, så er det ikke Danmark, de skal rejse til. Og det er planen, at det skal være sådan alle steder. Engang tog nogle af dem bare videre til Norge, men nu er Norge også ved at lave samme institution som her i Danmark,” forklarer Lars Plum.

Tidligere søgte en del flygtninge til Danmark og påstod, at de havde begået krigsforbrydelser, og fordi de ikke kunne blive sendt tilbage, hvor de kom fra, så fik de et såkaldt ’tålt ophold’ i Danmark. Det betød, at de kunne bo i Danmark med få midler og rettigheder. Men i dag forsøger stort set ingen at få asyl ved at få tålt ophold.

”Danmark har tidligere kunnet være et rart sted at tage hen for krigsforbrydere. Sådan er det ikke længere,” siger Lars Plum.

Ikke blot almindelige værtshusslagsmål

Sagerne som Statsadvokaturen og ICC arbejder med er ofte meget komplekse, og samtidig har forbrydelserne i Danmarks tilfælde altid fundet sted i udlandet.

”Hvis der er basis for det, rejses der en retssag ved de danske domstole. Når dommerne hører om et almindeligt værtshusslagsmål, så ved de nogenlunde, hvad det drejer sig om. Men i de her sager, er det ikke så ligetil. For eksempel er folkemordet i Rwanda helt ubegribeligt for folk

Nürnberg Tribunal. Nazi-lederne Hermann Göring (til venstre) og Rudolph Hess læner sig forover og lytter opmærksomt til anklagerne mod dem. Tyskland, 1946.

udefra. Det skal vi som anklagere gøre muligt at begribe, og det er en stor udfordring,” siger Lars Plum.

Derfor bliver antropologer, sociologer og andre faggrupper kaldt ind for at forklare, hvilken kontekst forbrydelserne har fundet sted i. ”En stor udfordring i vores efterforskning er, at de mundtlige overleveringer ændrer sig. Sandheden ændrer sig, fordi den kollektive erindring ændrer sig. Når rwandiske fanger har boet sammen i 12-14 år, så får de i fællesskab bevidst eller ubevidst opbygget nye sandheder om, hvad der har fundet sted.”

Behovet for retfærdighed

Det er ikke altid landene samarbejder med ICC, og så er der få sanktionsmuligheder. I Serbien lykkedes det at få udleveret Serbiens præsident Slobodan Milosevic til retsforfølgelse ved Det internationale tribunal for det tidligere Jugoslavien i Haag. Milosevic døde dog i fængslet, før der blev afsagt dom i sagen mod ham. Men stadigvæk er to af krigen i Jugoslaviens værste krigsforbrydere ikke blevet udleveret, nemlig eks-general Ratko Mladic og tidligere bosnisk-serbisk leder **Radovan Karadzic***. De menes at have hovedansvaret for Srebrenica-massakren i

Hvem er Radovan Karadzic? Den serbiske politiker, digter og læge Radovan Karadzic blev den 21. juli 2008 anholdt af det serbiske politi, mens denne bog blev skrevet. Han har siden 1996 været eftersøgt af Det internationale tribunal for det tidligere Jugoslavien. Han er blandt andet anklaget for at have givet ordre til etnisk udrensning af bosniere og kroater.

1995, hvor op mod 8.000 muslimske drenge og mænd blev henrettet.

”Det burde være muligt at fange dem, men hvor langt skal man gå? I forhold til Mladic og Karadzic kunne man bombe hele landet for at finde dem. Men så ville vi jo kvæste serberne og skabe et folk, som føler sig endnu mere forfulgt. Verdenssamfundet vil gerne have Mladic og Karadzic retsforfulgt, men samtidig vil vi gerne have åben dialog og et godt samarbejde med

Serbien. Man kan ikke altid få den retfærdighed, som man gerne vil. Derfor skal man altid afveje nogle ting. Det kan være vigtigere, at Serbien ikke bliver isoleret, end at vi får udleveret Mladic og Karadzic til retsforfølgelse. Der er ikke en løsning, som altid er den rigtige. Hvad er vigtigst – straf eller forsoning? Et dilemma, som ikke kan løses,” siger Lars Plum. ●

Arbejdsspørgsmål

- ❓ Diskuter, hvorvidt det er i orden at krænke den nationale suverænitet ved at overskride et lands grænser for at hente en krigsforbryder. Redegør for fordele og ulemper.
- ❓ Redegør for, hvilke problemer der ifølge Lars Plum er i forhold til mundtlig overlevering og den kollektive erindring. Hvad betyder det i forhold til historisk metode?
- ❓ Redegør for forløbet før og efter udleveringen af Radovan Karadzic, se note s. 87. Hvilke reaktioner har der været på udleveringen? Hvad er efter din vurdering årsagen til, at Serbien vælger at udlevere Karadzic?
- ❓ Diskuter, hvorfor man straffer? Er det for ofrene, samfundet eller andres skyld?
- ❓ Lars Plum taler om at ”begribe” det ubegribelige – i dette tilfælde folkemordet i Rwanda. Diskuter, hvorvidt det at begribe et folkemord og andre forbrydelser mod menneskeheden i virkeligheden er et skridt på vejen til at acceptere dem?

BJØRN MØLLER, SENIORFORSKER

DANSK INSTITUT FOR INTERNATIONALE STUDIER

Foto: Privat

Interview: Sandheden er vigtigst

I Sydafrika har man forsonet sig med landets forbrydere. I Rwanda har man retsforfulgt dem. Der er forskellige måder at gøre regnskabet op efter en konflikt, og der er ikke altid nogen ideel løsning. Men sandhed er altid et vigtigt element.

Sydafrika

”Sydafrika var i en særlig situation efter opgøret mellem apartheidstyret og ANC²⁶. Der havde ikke været væbnet konflikt med mange ofre, men snarere en politisk konflikt, hvor et helt styre havde undertrykt og begået overgreb mod

store dele af befolkningen. Samtidig var ANC, der overtog magten i landet, meget optaget af fremtiden. Sydafrika var et land i økonomisk fremgang, men man frygtede stor kapital- og hjerneflugt, især fra den hvide del af befolkningen, hvis der blev sat gang i et stort retsopgør. Derfor valgte man at oprette sandheds- og forsoningskommissionen,” forklarer Bjørn Møller.

Og med et godt resultat. Processen afbødede ifølge Bjørn Møller en potentiel borgerkrig, og man holdt på de fleste af de hvide.

”Sandheden er vigtig for ofrene, bekendelserne er vigtige for de skyldige, og amnestien er

Sydafrika

FAKTA !

I Sydafrika nedsatte man en sandheds- og forsoningskommission for at undersøge de forbrydelser, der blev begået op til afslutningen af apartheidstyret i 1994. Kommissionen undersøgte forbrydelser som den sydafrikanske regering og Den Afrikanske National Kongres (ANC) havde begået. Formålet med kommissionen i Sydafrika var ikke at retsforfølge forbryderne, men at skabe politisk og personlig forsoning. Kommissionen gav personer, der sandfærdigt indrømmede, hvad de havde gjort, mulighed for at blive tilgivet og få amnesti. Personer, som ikke fortalte den fulde sandhed, kunne i stedet senere blive retsforfulgt.

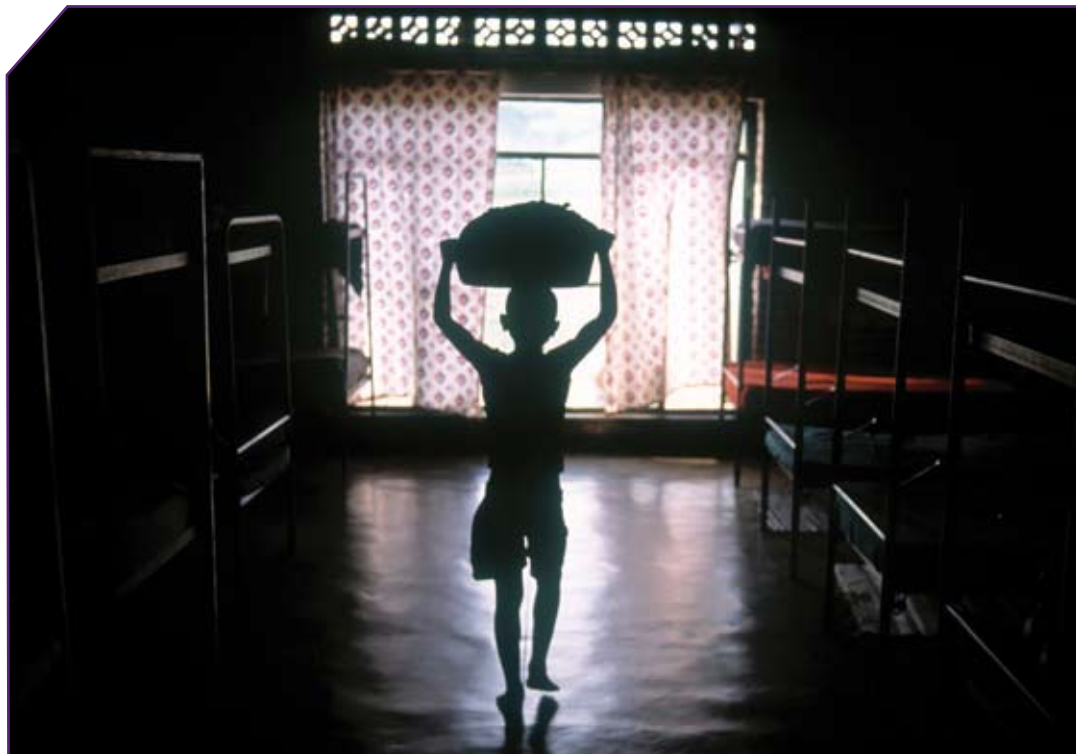

Foto: Dansk Røde Kors/Tomas Bertelsen

Cyuzuzo Olivier ved ikke, hvor gammel han er. Han blev skilt fra sin familie under folkedrabet i Rwanda. Nu bor han på et børnehjem, mens ICRC forsøger at finde hans familie. Rwanda, 2006.

Retsforfølgelsen af folkemordet i Rwanda

JURA §

I år 2000, seks år efter folkemordets afslutning, sad op mod 120.000 personer fængslet, mistænkt for at have medvirket til folkedrabet. Retssagerne føres ved tre forskellige typer domstole.

- **Det Internationale Straffedomstol for Rwanda (ICTR)**
Domstolen kan retsforfølge personer, som har medvirket til folkemordet, uanset om de ikke længere befinder sig i Rwanda eller ikke er rwandanesiske statsborgere. Personer dømt i juni 2006: 25 og tre frikendt.
- **Nationale rwandanesiske domstole**
Imellem 2000 og 2006 tog de nationale domstole stilling til ca. 10.000 fængslede personers sager.
- **Lokale traditionelle domstole (Gacaca'er)**
Gacaca'erne består af et netværk af små lokale domstole (11.000 i 2004), som blev oprettet for at lette presset på de nationale domstole. Gacaca-ordningen er inspireret af de traditionelle rwandanesiske lokale domstole, som normalt tog sig af familiestridigheder. Der er i alt ca. 250.000 Gacaca-dommere. Disse vælges af rwandanesere og modtager basal juridisk træning.

Læs mere om ICTR på www.ictor.org

vigtig for, at samfundet kan komme videre,” mener Bjørn Møller.

En proces som i Sydafrika kræver dog store ressourcer, og derfor har det ikke været muligt at eksportere løsningen til andre afrikanske lande.

Rwanda

Fra april til juli 1994 blev op mod en million mennesker dræbt i Rwanda. På 90 dage myrdede mellem 100.000 og 200.000 hutuer deres tutsi-landsmænd, mens verdenssamfundet så måbende til. ”Rwanda var en helt speciel situation,” siger Bjørn Møller.

”Antallet af mistænkte var enormt. Alle havde blod på hænderne. Og en almindelig rettergang krævede et stort apparat, som Rwanda ikke havde. Problemet var også, at folkemordet i første omgang havde rettet sig mod eliten – heriblandt jurister – og det gjaldt både hutuer og tutsier.”

Retsforfølgelsen krævede en særlig indsats, og man satte ind på flere forskellige områder:

Det internationale samfund insisterede på at lave et internationalt tribunal. Det var der ifølge Bjørn Møller flere grunde til:

”Flere internationale konventioner var blevet overtrådt, og så ville man også gerne statuere et eksempel. Verdenssamfundet var i gang med at

lobbye for oprettelsen af ICC. Man ville gerne ud over, at den slags forbrydelser kunne begås ustraffet,” forklarer Bjørn Møller.

Bagsiden af medaljen ved det internationale tribunal er ifølge Bjørn Møller, at det hele skal gå efter alle kunstens regler, så apparatet er blevet så stort, at det opererer meget langsomt. Man har indtil videre fået dømt omkring 25 mennesker ved tribunalen. Et andet problem er, at fangerne ved det internationale tribunal bliver behandlet så godt, at de har bedre leveforhold end en almindelig rwander. Det skaber selvsagt utilfredshed blandt resten af befolkningen.

Den internationale retsproces har hverken skabt forsoning eller løst kapacitetsproblemet, mener Bjørn Møller. Derfor oprettede man i 2002 adskillige Gacaca-domstole rundt omkring i landet – i 2004 var der omkring 11.000. Gacaca betyder ”under et træ” og er en udgave af en traditionel, lokal domstol. Regeringen i Rwanda lavede et lovsæt og uddannede et korps af lægdommere, som kunne dømme lokale for mindre forbrydelser.

”Det er den mindst ringe løsning,” vurderer Bjørn Møller. Men det har ikke løst kapacitetsproblemet, for da domstolene blev oprettet, anmeldte endnu flere rwandere forbrydelser. Og så var man lige vidt. ●

Baggrund

Den Internationale Straffedomstol, på engelsk the International Criminal Court (ICC), blev etableret af en lang række af verdens lande i 2002 og er placeret i Haag, Holland. Domstolens opgave er at retsforfølge nogle af de groveste forbrydelser, der kan begås mod mennesker, i hele verden, og som af forskellige årsager ikke bliver retsforfulgt af nationale domstole.

Den historiske baggrund for oprettelsen af Den Internationale Straffedomstol er blandt andet Nürnberg Tribunalen, som blev oprettet til retsforfølgelse af nazisternes krigsforbrydelser efter 2. Verdenskrig. Også i nyere tid har man anvendt midlertidige tribunaler til retsforfølgelse af krigsforbrydelser – efter krigen i det tidligere Jugoslavien og efter borgerkrigen i Rwanda. ICC er derimod en permanent domstol, som løbende kan tage sager op, der ikke retsforfølges ved nationale domstole.

Hvilke forbrydelser?

ICC tager sig kun af de forbrydelser, man anser for at være de groveste:

- folkedrab (for eksempel i Rwanda i 1994)
- forbrydelser mod menneskeheden, for eksempel slaveri og tortur
- krigsforbrydelser, for eksempel grove overtrædelser af Genève-konventionerne
- aggression (en stat indleder krig med en anden stat ulovligt. Der er ikke enighed om en præcis definition, og derfor kan ICC endnu ikke dømme for aggression).

Hvem kan ICC retsforfølge?

For at ICC kan indlede retssag mod en person mistænkt for at have begået en af de fire typer af forbrydelser, skal én (eller flere) af følgende betingelser være opfyldt:

- Personen skal være statsborger i et land, som har underskrevet ICC-statutten (Rom-statutten).
- Forbrydelsen blev begået i en stat, som har underskrevet ICC-statutten.
- FN's Sikkerhedsråd henviser en konkret konflikt til domstolen uanset personens eller konflikten tilhørsforhold. Sikkerhedsrådet henviste for eksempel konflikten i Darfur, Sudan til ICC i 2005.

ICC's jurisdiktion er komplementær i forhold til nationale domstole. Det betyder, at den kun kan retsforfølge, hvis en stat enten er uvillig eller ude af stand til at gøre det selv.

Tal

Den Internationale Straffedomstol har endnu ikke dømt nogen. Den har udstedt 12 arrestordre og har p.t. 4 personer i varetægt, som den fører retssag imod.

107 stater, heriblandt Danmark, har underskrevet Rom-statutten og accepteret, at deres statsborgere kan dømmes. En række stater har ikke underskrevet statutten. Blandt andet USA, Indien og Kina.

ICC har 18 dommere tilknyttet. I december 2007 havde domstolen 512 ansatte.

Domstolens budget for 2007 var på 80.459.000 euro.

Domstolens hovedkvarter med retslokaler ligger i Haag, Holland. ICC har eget fængsel i Holland og derudover efterforskningsafdelinger i blandt andet New York.

Læs mere i ICC-statutten. Læs for eksempel artikel 5-8, om hvordan folkedrab, forbrydelser mod menneskeheden og krigsforbrydelser defineres.

Læs mere om ICC på www.icc-cpi.int.

ICRC-delegat besøjer fanger i Kigali-fængslet. Rwanda, 1994.

Arbejdsspørgsmål

- ? Diskuter fordele og ulemper ved de store internationale retsprocesser. Er de vigtige? Hvorfor/hvorfor ikke?
- ? Diskuter om indsatsen og de ressourcer, der bruges på for eksempel Statsadvokaturet for Særlige Internationale Straffesager matcher udbyttet?

Noter

1. <http://yearbook2008.sipri.org/02/02A>.
2. http://us.uvm.dk/gymnasie/vejl/laereplan_pdf/stx/stx_historie_a_pdf.
3. Find læreplanerne for samfundsfag A, B og C niveau her: www.uvm.dk/gymnasie/vejl/.
4. Forslaget til arbejdsformen er hentet i Katarina Held (2004).
5. Regeringens Røde Kors udvalg (2004).
6. Princippet om medmenneskelighed står for eksempel beskrevet i IV Haager-konvention fra 1907.
7. Princippet om distinktion fremgår af sædvaneretten og af I Tillægsprotokol, artikel 48.
8. Proportionalitetsprincippet fremgår af I Tillægsprotokol, artikel 51 stk. 5, b. Læs, hvilke sikkerhedsforanstaltninger militæret skal tage under et angreb i artikel 57.
9. Det er svært at give præcise tal på tab af soldater og civile. Vi har hentet vores her: Sassöli & Bouvier (1999), s. 145.
10. Murat Kurnaz (2007).
11. Den 12. juni 2008 afsagde USA's højesteret en dom, der giver alle fanger på Guantanamo mulighed for at få prøvet deres sag ved en civil domstol. USA's højesteret har to gange tidligere afsagt lignende domme. Begge gange har kongressen efterfølgende vedtaget lovændringer, så dommene har mistet deres betydning. Læs mere her: www.information.dk/160881.
12. Lars Erslev Andersen (2002).
13. Note i Erslev Andersen-tekst: Lorna S. Jaffe: The Development of the Base Force 1989 – 1992. Joint History Office. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff. July 1993.
14. Note i Erslev Andersen-tekst: En præcis beskrivelse af forløbet findes i de første kapitler af Michael Klare: Rogue States and Nuclear Outlaws. America's Search For A New Foreign Policy (New York: Hill and Wang 1995).
15. Note i Erslev Andersen-tekst: Ashton B. Carter resumerer hovedpunkterne udmærket i sin artikel Keeping America's Military Edge, in Foreign Affairs January/February 2001.
16. Regeringens Røde Kors Udvalg (2004).
17. Note i Erslev Andersen-tekst: Retssagen i New York foråret 2000 mod implicerede personer i bombningerne af de amerikanske ambassader i Østafrika i 1998 giver dog nyttig viden. Udskrifter af afhøringerne i forbindelse med retssagen kan findes på det amerikanske justitsministeriums hjemmeside. CNN-journalisten Peter L. Bergen gør god brug af materialet i sin bog Holy War, Inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden (New York: The Free Press 2001).
18. Note i Erslev Andersen-tekst: Samuel P. Huntington: The Lonely Superpower, in Foreign Affairs March/April 1999.
19. Peter Vedel Kessing (2006).
20. <http://menneskeret.dk/files/pdf/STATUS%202007%20final.pdf>.
21. Human Rights First (2008).
22. Congress of the United States (2007).
23. Ifølge Taguba-rapporten fra april 2004 er privatansatte under mistanke for at have deltaget i overgrebene i Abu Ghraib fængsel. Taguba-rapporten er den amerikanske hærs egen undersøgelse. Generalmajor Antonio Taguba stod i spidsen for undersøgelsen.
24. Reuters (2007).
25. Non Governmental Organization.
26. Den afrikanske national kongres – den sorte modstandsbevægelse i Sydafrika og senere et almindeligt parti ledet af Nelson Mandela.

Litteraturliste

Bøger

Ali, Tariq (2004): Fundamentalismernes sammenstød. Korstog, jihad og modernitet. Informations Forlag. Se forord.

Dansk Røde Kors' Folkeretsudvalg (2006): Den humanitære folkeret og Danmark.

Bergen, Peter L (2001): Holy War, Inc. Inside the Secret World of Osama bin Laden. The Free Press.

Fukuyama, Francis (1993): The end of history and the last man. Penguin books Ltd.

Held, Katarina (2004): Sådan bliver du en god underviser. Frydenlund Grafisk.

Klare, Michael (1995): Rogue States and Nuclear Outlaws. America's Search For A New Foreign Policy. Hill and Wang.

Kurnaz, Murat (2007): Fem år af mit liv. Klim.

Lorna S. Jaffe (1993): The Development of the Base Force 1989 – 1992. Joint History Office. Office of the Chairman of the Joint Chiefs of Staff.

Regeringens Røde Kors Udvalg (2004): Humanitær Folkeret, (samling af de fleste af krigens regler). Findes også her: www.um.dk.

Sassoli, Marco, Antoine A. Bouvier (1999): How Does Law Protect in War, International Committee of the Red Cross.

Artikler

Aagaard, Charlotte (2008): Et sort kapitel, leder i Information, d. 16. juni, 2008. Kan findes her: <http://www.information.dk/160881>.

Andersen, Lars Erslev (2002): Asymmetrisk krig, ny terrorisme og den postmoderne verdens (u)orden – historien om et budet terrorangreb, i Militært Tidsskrift, 131. årgang – nr. 1 – marts 2002, s. 48-66.

Carter, Ashton B. (2001): Keeping America's Military Edge, i Foreign Affairs January/February 2001.

Human Rights First (2008): Private Security Contractors at War: Ending the Culture of Impunity, 2008. Kan findes her: www.humanrightsfirst.org.

Huntington, Samuel P. (1999): The Lonely Superpower, i Foreign Affairs March/April 1999.

Institut for Menneskerettigheder (2007): Menneskeret i Danmark – Status 2007. Kan findes her: <http://menneskeret.dk/files/pdf/STATUS%202007%20final.pdf>.

Kessing, Peter Vedel (2006): Menneskerettighederne: En forudsætning eller forhindring i kampen mod terrorisme, i Den Ny Verden, nr. 4, 2006.

Reuters (2007): FBI finds Blackwater Iraq shootings unjustified: rapport, d. 13. november, 2007. Kan findes her: <http://www.reuters.com/article/newsOne/idUSN1363728320071114>.

Andre dokumenter

Congress of the United States (2006): An Act To authorize trial by military commission for violations of the law of war, and for other purposes (Military Commissions Act 2006). Kan findes her: http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=109_cong_bills&docid=f:393oenr.txt.pdf.

Congress of the United States (2007): Memorandum, October 1st, Additional Information about Blackwater USA. Kan findes her: <http://oversight.house.gov/documents/20071001121609.pdf>.

White House (2006a). National strategy for combating terrorism. Kan ses her: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nsct/2006/ncst2006.pdf>, 10.05.2007.

Udsendelser

Deadline på DR2 den 25. september 2004, hvor den tidligere Guantanamo-fange Slimane Abderrahmane interviewes af DR-vært Martin Breum.

DR-dokumentaren CIA's danske forbindelse, vist d. 30. januar 2008, kl. 20 på DR1. Kan ses her: <http://www.dr.dk/Dokumentar/tv/DR1/2008/0124145625.htm>.

Webadresser

Krigens regler – under pres-websted: www.emu.dk/gym/krigensregler
Undervisningsministeriets læreplaner: www.uvm.dk/gymnasie/vejlforsvaret: www.forsvaret.dk

Folketinget: www.folketinget.dk

Grundloven: www.grundloven.dk

Armorgroup: www.armorgroup.com

Blackwater: www.blackwaterusa.com

Det internationale tribunal for Rwanda: www.ictt.org

Det internationale tribunal for det tidligere Jugoslavien: www.icty.org

Det internationale Straffedomstol: www.icc-cpi.int

Om Gacaca domstolene: www.wikipedia.org/wiki/Gacaca_courts

Udenrigsministeriet: www.um.dk

Dansk Røde Kors: www.drk.dk

FN: www.un.dk

Institut for menneskerettigheder: www.menneskeret.dk

FN's Højkommissariat for Menneskerettighedernes website:

<http://www.ohchr.org>

NATO: www.nato.int

Democracy Now: www.democracynow.org

Coalition for the International Criminal Court:

www.iccnw.org/?mod=romesignatures

